

ถ้ำขุดเขาควหา

ถ้ำขุดเขาควหา ตั้งอยู่ในพื้นที่ อ.สทิงพระ จ.สงขลา เขาควหาเป็นศาสนสถานในศาสนาฮินดูที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของภาคใต้ มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดียที่เรียกว่า “ถ้ำวิหาร” กล่าวคือ การขุดเข้าไปในภูเขาเป็นห้องสี่เหลี่ยมผืนผ้าโค้ง ประกอบด้วยถ้ำทิศเหนือและถ้ำทิศใต้

ถ้ำทิศเหนือมีแท่นประดิษฐานรูปเคารพอยู่ภายใน บริเวณผนังถ้ำสกัดเป็นร่องเรียบผนังด้านทิศเหนือสันนิษฐานว่าเป็นร่องน้ำเพื่อรองน้ำศักดิ์สิทธิ์ในการประกอบพิธีกรรมออกสู่ภายนอกถ้ำ ด้านหน้าถ้ำมีร่องรอยของอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าสันนิษฐานว่าเป็นอาคารไม้มุงกระเบื้องดินเผา จากการขุดค้นทางโบราณคดีพบชิ้นส่วนศิวิลิ่ง ฐานรูปเคารพ ชิ้นส่วนพระวิฆณุ ซึ่งถูกทำลายและฝังไว้

ถ้ำทิศใต้ ที่ผนังด้านในมีภาพเขียนสี เชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์ของคำว่า “โอม” ย่อมาจาก “อะ อุ มะ” หมายความว่า ความถึงเทพเจ้าในศาสนาฮินดู 3 องค์ คือ พระศิวะ พระวิฆณุ และพระพรหม

โบราณสถานเขาควหาสันนิษฐานว่ามีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ 12 – 14 ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาหรืออยุธยาพุทธศตวรรษที่ 20 จึงถูกทำลายลง

กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนเขาควหาเป็นโบราณสถานแห่งชาติในวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2542 และได้ดำเนินการบูรณะปรับปรุงภูมิทัศน์ในปีงบประมาณ 2546

สภาพพื้นที่โดยรอบบริเวณถ้ำขุดเขาควหา ฐานรูปเคารพและชิ้นส่วนศิวิลิ่ง

ร่องน้ำเพื่อรองน้ำศักดิ์สิทธิ์ ในถ้ำทิศเหนือ

ภาพเขียนสีคำว่า “โอม” ในถ้ำทิศใต้

ถ้ำเขาไต่บุญ

ตั้งอยู่ที่เขาไต่บุญ ม.7 ต.พนมวัง อ.กวนขุ่น จ.พัทลุง เขาไต่บุญอยู่ห่างจากเขาพังอิฐไปทางทิศเหนือ ประมาณ 1 กม.

เขาไต่บุญ เป็นเขาหินปูนขนาดเล็กมีความสูงประมาณ 100 ม. ทางเชิงเขาด้านทิศตะวันออก มีเพิงหินพื้นเรียบยาว ประมาณ 15 ม. กว้าง ประมาณ 10 ม. ชาวบ้านเรียกว่า “ถ้ำเขาไต่บุญ” ภายใต้เพิงหินเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นสมัยโบราณจำนวน 5 องค์ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก เป็นฝีมือช่างท้องถิ่นสมัยรัตนโกสินทร์ องค์ซ้ายมือสุดของเพิงหินเคยถูกทาบพังหมดทั้งองค์ เพื่อหาทรัพย์สมบัติของขโมย ต่อมาชาวบ้านได้ร่วมมือกันปั้นขึ้นใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2510 พระพุทธรูปทั้ง 5 องค์ มีขนาดเท่ากันทุกองค์ คือหน้าตัก กว้าง 1 ม. สูง 1.5 ม. พระพุทธรูปทั้ง 5 องค์ สร้างขึ้นในสมัยที่พระเจ้าศรีธรรมโศกราชสร้างพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช มีตำนานเล่าว่าพระภิกษุรูปหนึ่งได้นำชาวบ้านจำนวนหนึ่ง จากทางทิศใต้ของเมืองพัทลุง นำทรัพย์สิ่งของไปช่วยเหลือในการสร้างพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช แต่เมื่อเดินทางมาถึงเขาไต่บุญได้ทราบข่าวว่าพระบรมธาตุได้สร้างเสร็จแล้วจึงได้สละทรัพย์ที่นำมาสร้างเป็นพระพุทธรูปและนำทรัพย์สมบัติที่เหลือบรรจุไว้ในพระพุทธรูปที่ถ้ำเขาไต่บุญ สร้างแล้วจึงเดินทางกลับบ้านเมืองของตน

ที่หน้าถ้ำเขาไต่บุญ ชาวบ้านได้สร้างศาลาไม้ไว้เพื่อใช้เป็นที่ร่วมกันทำบุญสมโภชพระพุทธรูปประจำปี ในวันที่ 15 เมษายน ถือว่าเป็นวันรับเทศกาลใหม่ไทยตามความเชื่อของชาวไทย

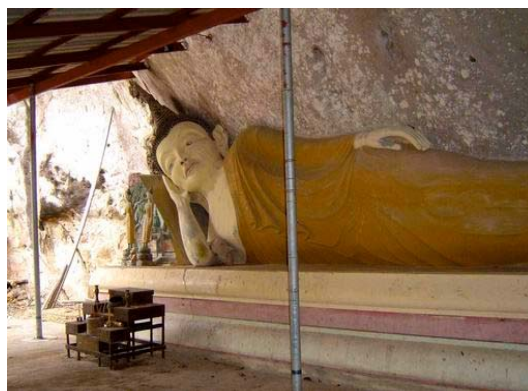
ถ้ำเขารักเกียรติ

อยู่เชิงเขารักเกียรติในพื้นที่วัดเขารักเกียรติ ต.กำแพงเพชร อ.รัตนภูมิ จ.สงขลา ภายในวัด มีถ้ำในภูเขา มีทางเดินขึ้นไปบนเขารักเกียรติอันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและเทวรูปซึ่งเป็นที่เคารพบูชาของประชาชนในพื้นที่

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติตั้งแต่วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478

สภาพทั่วไปบริเวณวัดเขารักเกียรติ และบริเวณปากถ้ำเขารักเกียรติ

สถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและเทวรูปบนเขารักเกียรติ

ถ้ำเขารูปช้าง

อยู่ใน อ.สะเตกา จ.สงขลา เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และมีความสำคัญทางพระพุทธศาสนา ภายในถ้ำประดิษฐานพระพุทธรูปไว้เพื่อให้ประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้เข้ามาสักการบูชา

ศิลปกรรมต่างๆ ถ้ำเขารูปช้าง

ถ้ำเขาหัวช้าง

ตั้งอยู่ที่ อ.ตะโหมด จ.พัทลุง ปากถ้ำหันไปทางทิศใต้ เดิมภายในถ้ำมีพระพุทธรูปปูนปั้นปางไสยาสน์ 1 องค์ ขนาดยาวประมาณ 14 ม. ฐานพระมีรูปช้างปูนปั้นโผล่แบกฐาน 7 เชือก และมีพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย และพระพุทธรูปไม้จำหลักอีกหลายองค์ แต่ถูกทำลายไปหมดเมื่อราว พ.ศ. 2484 ในบริเวณใกล้เคียงมีวัดชื่อว่า “วัดถ้ำหัวช้าง” เป็นวัดร้างสร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาปรากฏหลักฐานในเพลาวัดเขียนบางแก้วว่า เป็นวัดหนึ่งขึ้นอยู่กับคณะป่าแก้ว หัวเมืองพัทลุง

เขาหัวช้าง

ถ้ำคูหาสวรรค์

ตั้งอยู่ที่ ต.คูหาสวรรค์ อ.เมือง จ.พัทลุง หรือถ้ำพระ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เนื่องจากเป็นสถานที่ที่หลวงปู่ทวดได้มาจำพรรษา และได้สร้างเจดีย์และพระพุทธรูปไว้ภายในถ้ำ กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติตั้งแต่วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478

บริเวณด้านหน้าถ้ำคูหาสวรรค์

ถ้ำจารึกพระปรมาภิไธยภายในถ้ำ

ถ้ำพระเขากัง

ตั้งอยู่ใน ต.ภูหาสวรรค์ อ.เมือง จ.พัทลุง เขากังเป็นเขาหินปูนขนาดเล็ก สูงประมาณ 50 ม. ตั้งอยู่ในบริเวณโรงพยาบาลประจำจังหวัดพัทลุงอยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดไปทางทิศใต้ประมาณ 300 ม.

คำว่า “เขากัง” เป็นที่มาจากคำว่า “เขาช้างกั้ง” ซึ่งเป็นคำท้องถิ่นปักษ์ใต้ แปลว่า เกะกะไม่เรียบร้อย หมายถึงพวกคนก่อกวนหัวไม้ หรือพวกพาลเกร ซื่อนี้ได้จากตำนานเขากะทะดูว่า นางนุปลา มีลูกชายคนหนึ่ง ชื่อว่า นายช้างกั้ง เมื่อตายไปแล้วชื่อว่า เขาช้างกั้ง แต่ชาวพัทลุงนิยมเรียกสั้นๆ ว่า เขากัง

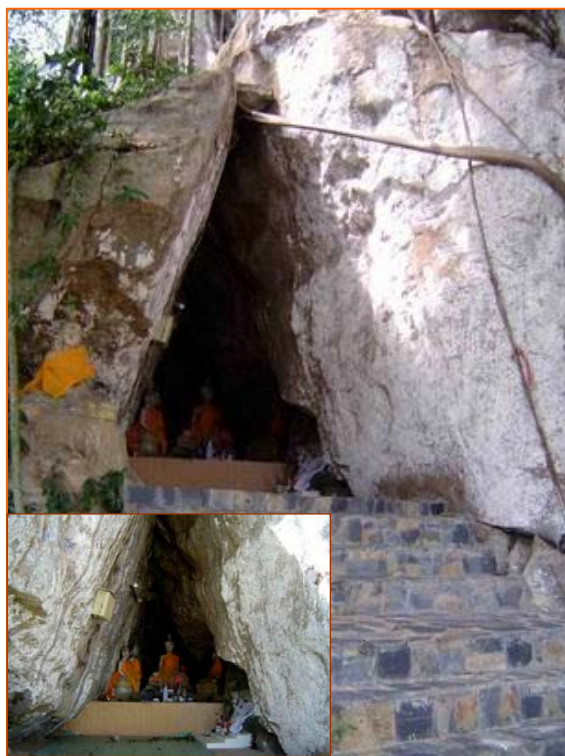
ก่อน พ.ศ. 2499 บริเวณเขากังเป็นป่าช้าผีดิบ ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่าคนตายที่ตายด้วยโรคห่าหรือตายไม่ดีที่เรียกว่า ตายโหง มักจะถูกนำมาฝังไว้หรือค้ำไว้ที่ป่าช้าเขากัง และที่นี่เคยเป็นที่ตั้งสำนักสงฆ์แห่งหนึ่งด้วย แต่ได้รกร้างหาหลักฐานไม่ได้แล้ว ต่อมาเมื่อมีการตั้งโรงพยาบาลและศาลจังหวัดถาวรขึ้นความน่ากลัวต่างๆ ก็หมดไป

สิ่งที่น่าสนใจเขากัง คือ “ถ้ำพระ” ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของเขา แต่ความจริงแล้วถ้ำเขากังเป็นเพียงเพิงหินเล็กๆ ไม่ถึงกับเป็นถ้ำลึกเข้าไปในภูเขาอย่างถ้ำทั่วไป บริเวณหน้าถ้ำมีศาลพักร้อนสร้างด้วยไม้ 1 หลัง จากศาลามีบันไดเข้าสู่ปากเพิงหิน หน้าเพิงหินมีบันไดใหญ่ 2 กระบอก เดิมเข้าใจว่ามี 4 กระบอก เพราะมีรอยฐานบันไดใหญ่อีก 2 ฐาน ด้านขวามือของปากถ้ำมีพระพุทธรูปปั้นปางมารวิชัย ฝีมือนายแจ้ง พรหมศรี สร้างเมื่อ พ.ศ. 2469 ด้านซ้ายมือของปากถ้ำเดิมเป็นที่ตั้งศาลเทพารักษ์หรือเจ้าเขา คนทั่วไปเข้าใจผิดว่าเป็นอนุสาวรีย์ของนายคำหัวแพร ขุนโจรแห่งเมืองพัทลุงในอดีต ปัจจุบันไม่มีแล้ว ภายในถ้ำมีพระพุทธรูปไม้จำหลัก 7 องค์ ฝีมือช่างพื้นบ้าน ที่ผนังถ้ำเป็นรูปปั้นงูโผล่จากซอกหิน ชาวบ้านเรียกว่า ทวดเขากัง และภายนอกถ้ำด้านทิศตะวันออก มีพระพุทธรูปปั้น 2 องค์ ในสภาพชำรุด

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติตั้งแต่วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478

สภาพทั่วไปของถ้ำพระเขากัง

บริเวณถ้ำพระเขากัง

ถ้ำพระเขาจ้งโหล่น

ตั้งอยู่ในพื้นที่วัดจ้งโหล่น (ดู วัดจ้งโหล่น) บ้านจ้งโหล่น ต.คูหาใต้ อ.รัตภูมิ จ.สงขลา บริเวณถ้ำพระเขาจ้งโหล่นประดิษฐานพระพุทธรูปบนเขาคีใหญ่ พระเพลากว้าง 2 ศอก และมีรอยพระพุทธรูปอื่นเป็นที่เคารพบูชาของประชาชนในพื้นที่

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติตั้งแต่วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478

สภาพทั่วไปของถ้ำพระเขาจ้งโหล่นและรอยพระพุทธรูปซึ่งอยู่บริเวณด้านหน้าของถ้ำพระเขาจ้งโหล่น

ถ้ำพระเขาเจ็ยก

อยู่ในพื้นที่วัดเขาเจ็ยก อ.เมือง จ.พัทลุง

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติตั้งแต่วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478

สภาพทั่วไปของวัดเขาเจ็ยกและบันไดนาคทางขึ้นถ้ำ

บันไดนาคขึ้นไปยังจุดชม
ทิวทัศน์บนเขาเจ็ยก
จุดชมทิวทัศน์
และทิวทัศน์บนเขาเจ็ยก

ถ้ำพระเขาย้ายสน

ตั้งอยู่ ม.3 ต.เขาย้ายสน อ.เขาย้ายสน จ.พัทลุง เป็นถ้ำอยู่ทางทิศตะวันออกของเขาย้ายสน เขาย้ายสนมีลักษณะเป็นภูเขาหินปูนลูกโดด อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเขาย้ายสนไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 1 กม. เขาย้ายสนเป็นภูเขาที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีเพราะได้พบหลักฐานการอยู่อาศัยของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยกรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ เช่น ขวานหินขัด เครื่องปั้นดินเผา พระพุทธรูป เป็นต้น

ถ้ำพระเขาย้ายสน ชาวบ้านเรียกว่า “ถ้ำพระ” เดิมเป็นส่วนหนึ่งของวัดเขาย้ายสน เป็นวัดที่ขึ้นกับวัดเขียนบางแก้วในสมัยอยุธยา ปัจจุบันเป็นวัดร้าง ภายในถ้ำพระเป็นที่จำพรรษาของพระสงฆ์ ถ้ำแบ่งออกเป็น 2 ตอน ตอนล่างเป็นที่พักสงฆ์ และจากถ้ำตอนล่างมีบันไดนาถขึ้นสู่ถ้ำตอนบน สร้างโดยพระทอง ฐิติปัญโญ ส่วนตอนบนของถ้ำเป็นที่ราบได้เพิงหินกว้าง ประมาณ 20 ม. ยาว ประมาณ 30 ม. ได้เพิงหินเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปจำนวน 10 องค์ เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ปั้นด้วยดินเหนียวพอกปูนลงรักปิดทอง เป็นพระปางสมาธิ จำนวน 5 องค์ ได้รับการซ่อมแซมใหม่หลายครั้ง มีขนาดเท่ากันทุกองค์ คือ ขนาดหน้าตักกว้างประมาณ 50 ซม. สูงประมาณ 1 ม. ได้เพิงหินทางทิศใต้ของพระพุทธรูปยังมีพระพุทธรูปหล่อสำริดปางห้าม

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติตั้งแต่วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478

สภาพทั่วไปของถ้ำพระเขาย้ายสน

ถ้ำพระเขาหลักโค

ตั้งอยู่ อ.เมือง จ.พัทลุง

สภาพทั่วไปของถ้ำพระเขาหลักโค

ถ้ำพระเขานัน

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเขานัน ม.1 ต.ปรางหมุ่ อ.เมือง จ.พัทลุง เป็นถ้ำขนาดเล็ก ปากถ้ำหันไปทางทิศตะวันออก ถ้ำมีความกว้าง ประมาณ 5 ม. ยาวประมาณ 20 ม. ภายในตอนลึกสุดก่อด้วยปูนยกพื้นสูง มีบันไดเล็กๆ 6 ขั้น ตอนบนประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย 1 องค์ ฝีมือช่างพื้นเมือง ชาวบ้านเรียกว่า “ท่านจอมถ้ำ” ถือว่าเป็นพระประธานของถ้ำ สองข้างบันไดประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นปางสมาธิประทับนั่งบนฐานย่อมุม มีลายผ้าทิพย์ห้อยลงด้านหน้า ชาวบ้านเรียกว่า “ท่านไขดำ” องค์ด้านซ้ายมือเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัยประทับนั่งบนฐานย่อมุมเช่นเดียวกันกับองค์ด้านขวา ชาวบ้านเรียกว่า “ท่านไขแดง” ที่พื้นถ้ำชั้นล่างด้านขวามือได้เพิงหินมีพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย จำนวน 4 องค์ ประทับนั่งบนฐานสี่เหลี่ยมย่อมุม องค์พระพุทธรูปลงรักปิดทองและทาสีชาดฝีมือช่างพื้นเมืองสมัยรัตนโกสินทร์ ตามประวัติพระครูอินทโมฬี (บุญแก้ว) อดีตท่านเจ้าอาวาสวัดปรางหมุ่ (พ.ศ. 2433 – 2461) เป็นผู้สร้างพระพุทธรูปภายในถ้ำเขานัน ต่อมาพระช่วง เขมธมโม วัดปากสระ ต.ชัยบุรี อ.เมือง จ.พัทลุง ได้บูรณะพระพุทธรูปและตกแต่งถ้ำใหม่ เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2510 นอกจากนี้ภายในถ้ำเขานันเคยพบพระพุทธรูปโบราณหลายองค์ และเคยใช้เป็นสถานที่สร้างพระเครื่องรางของขลังของพระครูเนกขัมมภิรมย์ (ดิษฐ์) อดีตเจ้าอาวาสวัดปากสระ เมื่อ พ.ศ. 2483 เพื่อแจกจ่ายให้ทหาร ตำรวจ อาสาสมัครพลเรือนที่ไปราชการสงครามอินโดจีน

ถ้ำพุทโศดม

ตั้งอยู่ในบริเวณสำนักสงฆ์พุทโศดม ในภูเขาลำเลียง ม.7 ต.บ้านนา กิ่งอ.ศรีนครินทร์ จ.พัทลุง ถ้ำพุทโศดมมีลักษณะเป็นถ้ำในภูเขาหินปูนและหินอ่อนที่มีขนาดใหญ่กว้างถึง 2 ถ้ำ เป็นสองชั้น ชั้นล่างเสมอพื้นดินขนาดกว้าง 26 ม. ยาว 180 ม. เพดานถ้ำเรียบเสมอ มีหินงอกสวยงามและชั้นที่สองอยู่บริเวณกึ่งกลางภูเขา มีขนาดกว้าง 40 ม. ยาว 100 ม. นอกจากนี้ยังมีถ้ำขนาดเล็ก อีก 4 ถ้ำ ถ้ำโบสถ์จัดเป็นถ้ำที่มีความสวยงามที่สุดใช้เป็นที่ปฏิบัติธรรมวิปัสสนาและบริเวณใต้ถ้ำมีธารน้ำไหลตลอดภูเขา มีปลานานาชนิดอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

ถ้ำมัจฉา

ตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงกับถ้ำมาลัยเทพนิมิตร์ ต.คูหาสวรรค์ อ.เมือง จ.พัทลุง มีลักษณะแอ่งน้ำเชื่อมต่อเข้าไปภายในถ้ำ แอ่งน้ำนี้มีฝูงปลานานาชนิดอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากชาวบ้านจึงเรียกถ้ำนี้ว่า “วังมัจฉา” หรือ “ถ้ำมัจฉา”

เส้นทางไปถ้ำมัจฉา

แอ่งน้ำที่เชื่อมต่อกับถ้ำหรือถ้ำมัจฉา

ถ้ำมัลลยเทพนิมิตร

ตั้งอยู่ ต.กุหาสวรรค์ อ.เมือง จ.พัทลุง เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเก่าแก่แห่งหนึ่งของจังหวัดพัทลุง

ปากถ้ำมัลลยเทพนิมิตรและเส้นทางเดินภายในถ้ำ

ประวัติของถ้ำมัลลยเทพนิมิตร เดิมชื่อถ้ำรามะโน เดิมไม่เป็นที่รู้จักกัน กระทั่งในปี พ.ศ. 2502 มีพระภิกษุชาวอีสานรูปหนึ่งนามว่า “พระมัลลย” รุดลงมาถึงสถานที่แห่งนี้และค้นพบถ้ำโดยบังเอิญ ต่อมาพระมัลลยได้สร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้กับชาวบ้านแถบนั้น ชาวบ้านจึงเรียกถ้ำนี้ว่า “ถ้ำมัลลยเทพนิมิตร” จากนั้นได้จัดตั้งสำนักสงฆ์และสร้างเจดีย์ขนาดใหญ่ขึ้นบนภูเขา

ลักษณะทั่วไปของถ้ำมัลลยเทพนิมิตร มีลักษณะเป็นถ้ำหินปูนที่มีทั้งหินงอกหินย้อยสวยงามตามธรรมชาติเป็นจำนวนมาก อีกทั้งบริเวณดังกล่าวยังเป็นที่ตั้งของถ้ำกูราและถ้ำเล็กๆ อีกหลายแห่งที่มีความงดงามแตกต่างกันออกไป ภายในถ้ำแต่ละแห่งสามารถเดินติดต่อทะลุถึงกันได้หมด และส่วนบนภูเขาจะมีลานชมวิวที่สามารถมองเห็นทัศนียภาพของเมืองพัทลุงได้เป็นอย่างดี ด้านฐานของภูเขาจะมีแอ่งน้ำลักษณะเป็นถ้ำลอด ภายในมีพื้นที่ขนาดใหญ่ ในช่วงหน้าแล้งสามารถนำเรือเข้าไปเที่ยวชมได้ ระยะทางประมาณ 1 กม.

ลักษณะหินงอกหินย้อยภายในถ้ำมัลลยเทพนิมิตร

ที่ฝังศพต้นตระกูล ณ สงขลา

สุสานต้นตระกูล ณ สงขลา ตั้งอยู่ที่ ต.หัวเขา อ.สิงหนคร จ.สงขลา มีจำนวน 3 แปลง รวมเนื้อที่ประมาณ 59 ไร่ 47 ตร.ว. เป็นพื้นที่โบราณสถานประมาณ 7 ไร่ 4 ตร.ว. แปลงที่ 1 ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ต.หัวเขา แปลงที่ 2 ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 3 และ 4 ต.หัวเขา และแปลงที่ 3 ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 6 ต.หัวเขา รวมทั้ง 3 แปลง มีสุสานอยู่ 17 สุสาน สุสานที่เก่าที่สุดเป็นสุสานอนุรักษของพระยาสงขลา (เหยียง) มาจากสกุล “แซ่จิ่ง” สร้างเมื่อ พ.ศ. 2328 แต่ละสุสานมีคำจารึกเป็นภาษาจีน บริเวณสุสานทั้ง 3 แปลง มีรั้วล้อมรอบ (สำนักงานศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสงขลา, 2545)

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติตั้งแต่วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478 ใช้ชื่อว่า ที่ฝังศพต้นตระกูล ณ สงขลา และกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2528 ในชื่อ สุสานต้นตระกูล ณ สงขลา

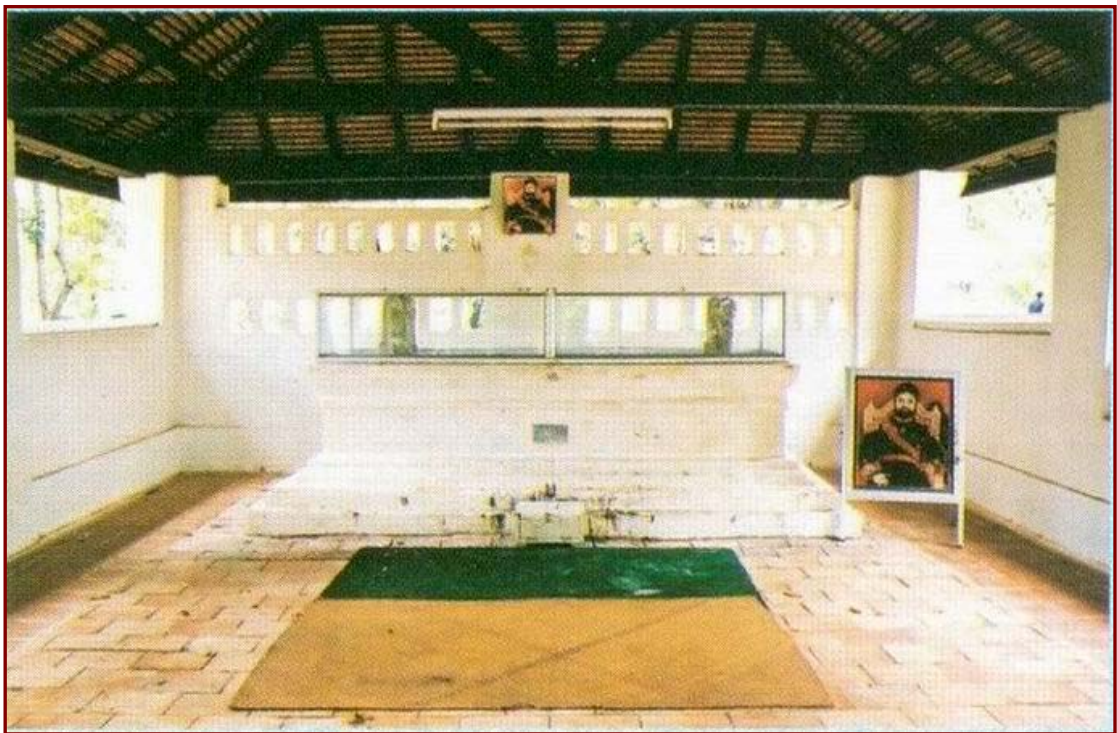
บริเวณสุสานตระกูล ณ สงขลา

ที่ฝังศพพระยาแขก (สุลต่าน)

ที่ฝังศพพระยาแขกหรือสุลต่านสุลต่านสุลต่าน เรียกกันทั่วไปว่า “มรหุ่ม” หรือ “ทวดหุ่ม” คือ พระเจ้าสงขลาที่ 1 ตัวสุสานตั้งอยู่ริมทางหลวงสายสิงหนคร - ระโนด ใกล้กับที่ว่าการ อ.สิงหนคร จ.สงขลา มีลักษณะเป็นศาลาทำครอบสุสานไว้ สุสานจารึกภาษาอาหรับไว้ สุลต่านสุลต่านมีบิดาเชื้อชาติอาหรับ นับถือศาสนาอิสลาม ชื่อว่า คาโตะโมกอลด์ หรือ โมกุล เป็นข้าหลวงของพระเจ้ากรุงสยามแห่งกรุงศรีอยุธยา มารดาเป็นคนพื้นเมืองสงขลา เมื่อวัยหนุ่มเป็นคนใจกว้าง คบค้าสมาคมกับคนทุกเชื้อชาติ ชำนาญการค้าขายทางเรือ เรียนรู้แก่กล้าทางไสยศาสตร์ เป็นนักสู้เก่งกาจ คงกระพัน มีวาจาสัตย์ เป็นที่เกรงขามของพวกโจรสลัดทั้งหลาย เคยเป็นมหาเล็กในสมัยพระเจ้าทรงธรรม เมื่อบิดาถึงแก่กรรมได้เป็นข้าหลวงสืบต่อมา มีชื่อว่า สุลต่านสุลต่าน ชาร์

สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ชาวต่างประเทศเข้ามาติดต่อค้าขายที่เมืองสงขลาเป็นอันมากทำให้เกิดเหตุการณ์ไม่สงบ สุลต่านสุลต่านจึงขออนุญาตทางกรุงศรีอยุธยา เพื่อก่อสร้างกำแพงเมือง คูเมือง และป้อมปืนขึ้นที่หัวเขาแดง ภายหลังหัวเขาแดงจึงได้ชื่อว่า เขานครัม หรือ เขานครา หรือ เขาเมือง ต่อมาสุลต่านสุลต่านได้ตั้งตนเป็นกษัตริย์นามว่า พระเจ้าสงขลาที่ 1 และได้ประกาศเอกราชแข็งเมืองไม่ขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 2185) พระเจ้าสงขลาที่ 1 ปกครองสงขลาอยู่นาน 26 ปี (ถึง พ.ศ. 2211) มีโอรสนามสุลต่านมูสตอฟาร์ เป็น พระเจ้าสงขลาที่ 2 ปกครองเมืองสงขลานั้น 12 ปี (พ.ศ. 2211 - 2223) จึงถูกกรุงศรีอยุธยากองทัพมาตีแตก

ศพของสุลต่านสุลัยมานและสุลต่านมุสตาฟาร์ฝังไว้ในสุสานบนหาดทรายฝั่งหัวเขาแดง คนทั้งหลายนับถือเป็น ทวด หรือ เทพเจ้า ดังที่เรียกกันทั่วไปว่า ทวดหุ้ม จนกระทั่งทุกวันนี้ (สำนักงานศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสงขลา, 2545)

กรมศิลปากร ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ เมื่อ วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478

น้ำตกเขาคราม

ตั้งอยู่ใน ม.6 ต.บ้านนา อ.เมือง จ.พัทลุง น้ำตกเขาครามจัดเป็นน้ำตกขนาดกลางมีความเป็นธรรมชาติ และมีความสวยงามแห่งหนึ่งในจังหวัดพัทลุง

น้ำตกโตนงาช้าง

ตั้งอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า น้ำตกโตนงาช้าง ต.ทุ่งตำเสา อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา เป็นน้ำตกที่สวยงามแห่งหนึ่งในภาคใต้ น้ำตกโตนงาช้างมีทั้งหมด 7 ชั้น ชั้นที่สวยงามที่สุด คือชั้นที่ 3 สายน้ำสีขาวไหลแยกกันมาในลักษณะคล้ายงาช้าง ซึ่งเป็นที่มาของชื่อโตนงาช้าง (โตน เป็นภาษาพื้นเมือง แปลว่า น้ำตก โตนงาช้าง จึงหมายถึง น้ำตกรูปงาช้าง) น้ำตกโตนงาช้างมีน้ำไหลตลอดปี มากน้อยตามฤดูกาล

น้ำตกโตนงาช้าง

น้ำตกโตนปลิว

ตั้งอยู่ที่ อ.รัตภูมิ จ.สงขลา น้ำตกโตนปลิวอยู่ห่างจากน้ำตกโตนงาช้าง ประมาณ 8.4 กม. น้ำตกโตนปลิวมีความสูงประมาณ 50 ม. มีความอุดมสมบูรณ์ของพรรณไม้ นานาชนิด เป็นน้ำตกที่มีน้ำไหลตลอดทั้งปี บริเวณน้ำตกแวดล้อมไปด้วยพรรณไม้นานาชนิด มีสัตว์ป่าและนก หลากหลายชนิดอาศัยกันอยู่อย่างชุกชุม

น้ำตกนกกร้า

ตั้งอยู่ ม.1 ต.คลองทรายขาว อ.งหรา จ.พัทลุง มีลักษณะเป็นน้ำตกสายเล็กๆ มีธารน้ำไหลลดหลั่นกันเป็นชั้นๆ

น้ำตกนกกร้า เป็น น้ำตกสายเล็กๆ แต่มีเสน่ห์แห่งความงามของสายน้ำจากธรรมชาติ ที่ล่งไหลลงมาจากเทือกเขาบรรทัด น้ำตกนกกร้า เป็นน้ำตกที่มีธารน้ำไหลลดหลั่นกันเป็นชั้นๆ แต่ละชั้นมีความเฉพาะตัว และมีชื่อเรียกแตกต่างกัน เช่น วังหนาว หนานไม้ไผ่ ลานนุ้ย วังใหญ่

น้ำตกนกกร้า

น้ำตกบ้านโตน (แพรทอง)

ตั้งอยู่ ม.5 ต.ลำสินธุ์ อ. เมือง จ.พัทลุง เดินทางจากตัวเมืองถึงได้โดยไปตามทางหลวงหมายเลข 4 ประมาณ 18 กม. มีทางแยก ถนนสายคลองหมวยบ้านกงหรา ระยะทางประมาณ 9 กม. จะถึงทางแยกบ้านโตน ต่อไปทางทิศตะวันตกประมาณ 5 กม. น้ำตกบ้านโตนมีลักษณะเป็นทางน้ำไหลเป็นชั้นๆ ลดหล่นกันลงมา จัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่น

น้ำตกบ้านไร่เหนือ

ตั้งอยู่ในเขตบ้านไร่เหนือ ม.4 ต.กงหรา อ.กงหรา จ.พัทลุง สามารถเดินทางถึงได้โดยใช้เส้นทาง – หลวงหมายเลข 4 ถนนเพชรเกษม ห่างจากตัวเมือง 18 กม. แล้วแยกเข้าเส้นทางตามสายคลองหมวย - บ้านกงหราไปอีก 17 กม. ก็ถึงน้ำตก น้ำตกมีลักษณะเป็นชั้นค่อนข้างสูง และไหลลดหล่นลงมาเป็นชั้นๆ มีความสวยงาม มองดูคล้ายผ้าพริ้วตามสายลม จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า "น้ำปลิว"

น้ำตกไพรวัลย์

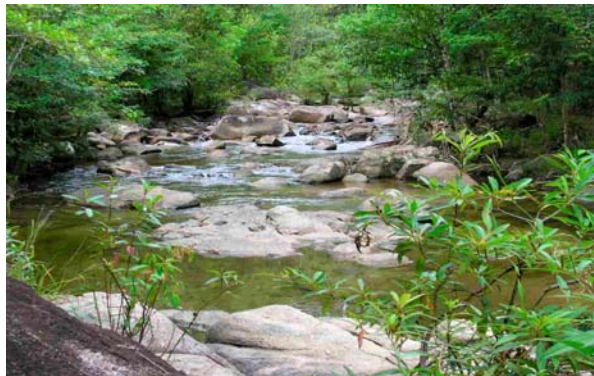
ตั้งอยู่ที่ ต.คลองเจลิม อ.กงหรา จ.พัทลุง ในหน่วยพิทักษ์ป่าบ้านพุด เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด เป็นน้ำตกที่มีขนาดใหญ่ ที่สุดของจังหวัดพัทลุง ธารน้ำตกจะไหลลงมาจากหน้าผาสูงชันและมีความอุดมสมบูรณ์ของต้นไม้พันธุ์หายาก

น้ำตกไพรวัลย์

น้ำตกมโนราห์

ตั้งอยู่ในพื้นที่ บ้านทุ่งนาโพธิ์ อ.งหรา จ.พัทลุง เป็นน้ำตกขนาดกลาง น้ำใสมีสีเขียว ประกอบไปด้วยโขดหิน เกาะแก่งเป็นระยะทางยาว มีสะพานแขวนให้นักท่องเที่ยวเดินชมธรรมชาติ เหมาะอย่างยิ่งในการพักผ่อนและเล่นน้ำ พื้นที่ความรับผิดชอบของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด อยู่ก่อนถึงน้ำตกไพรวัลย์ เมื่อถึงบริเวณลานจอดรถแล้วเดินเท้าเข้าไปอีกประมาณ 500 ม. ทางเดินมีบันไดให้เดินได้อย่างสะดวกสบาย

น้ำตกมโนราห์

น้ำตกหม่อมจ้อย (น้ำตกตะโหนด)

น้ำตกหม่อมจ้อยหรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “น้ำตกตะโหนด” ตั้งอยู่ที่ อ.ตะโหนด จ.พัทลุง เป็นน้ำตกซึ่งอยู่กลางป่าไม่มีความร่มรื่นของพรรณไม้นานาชนิด ลักษณะของน้ำตกจะแบ่งเป็นชั้นๆ แต่ละชั้นมีชื่อเรียกต่างกัน

น้ำตกหม่อมจ้อย (น้ำตกตะโหนด)

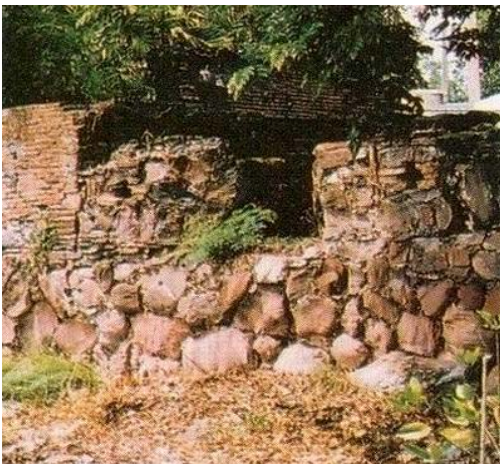
บ่อเก้ง

บ่อเก้ง เป็นชื่อบริเวณราชพัสดุที่เป็นแหล่งโบราณสถานและโบราณคดีเมืองสงขลา ฟังแหลมสน ตั้งอยู่ ม.2 ต.หัวเขา อ.สิงหนคร จ.สงขลา เส้นทางเลียบฝั่งทะเลสาบสงขลาระหว่างท่าแหลมสน - ท่าแพขนานยนต์หัวเขาแดง สร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 24 ช่วงที่เมืองสงขลาตั้งอยู่ที่บริเวณฝั่งแหลมสนประกอบด้วย ชุมประตูกุ้งจีน ทางขึ้นลงท่าเรือ ซึ่งเป็นซากสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นที่สุดใน กำแพงเมือง ป้อมปืน ซากอาคารก่อด้วยอิฐ เสาหิน บ่อน้ำที่เรียกกันทั่วไปว่า “บ่อเก้ง” มีแท่นนั่งและที่พักน้ำ (สำนักงานศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสงขลา, 2545)

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติเมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2542

ชุมประตูกุ้งจีนมีทางขึ้นลงท่าเรือ

บ่อน้ำที่อยู่ในบริเวณ ชุมประตูกุ้ง เรียกว่า “บ่อเก้ง”

กำแพงป้อมบ่อเก้ง

บ่อน้ำร้อนธารน้ำเย็น

บ่อน้ำร้อนธารน้ำเย็น ตั้งอยู่ที่ อ.เขาชัยสน จ.พัทลุง เดินทางไปทางใต้ห่างจากตัวเมือง 25 กม. ตามทางหลวงหมายเลข 4 เมื่อถึงบ้านท่านางพรหม จะมีทางแยกซ้ายเข้าทางหลวงหมายเลข 4081 ไป อ.เขาชัยสน ประมาณ 1 กม. ถึงหน้าผาเชิงเขาชัยสน เป็นที่ตั้งของธารน้ำเย็นมีลักษณะเป็นธารน้ำซึ่งไหลออกมาจากใต้เพิงผาบริเวณโดยรอบตกแต่งเป็นสถานที่พักผ่อน เมื่อเลียบเพิงผาต่อไป ผ่านถ้ำพระจะถึงวัดบ่อน้ำร้อน มีแอ่งน้ำร้อนซึ่งเชื่อกันว่าเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ใช้รักษาโรคบางอย่างได้

สภาพโดยทั่วไปบ่อน้ำร้อนธารน้ำเย็น

บ่อน้ำร้อนโนะจังกระ

ตั้งอยู่ อ.กงหรา จ.พัทลุง

บ่อน้ำร้อนโนะจังกระ

บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์วัดแหลมบ่อท่อ

ตั้งอยู่ อ.กระเสสินธุ์ จ.สงขลา

บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์วัดแหลมบ่อท่อ

บ้านเขาชัน

ตั้งอยู่ที่ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง บ้านเขาชันมีความสำคัญเนื่องจากเป็นแหล่งของชุมชนโบราณแห่งหนึ่งในพื้นที่จังหวัดพัทลุง มีการค้นพบพระพุทธรูปสำริดปางห้ามญาติแบบทรงเครื่องใหญ่ ศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลายมีขนาดสูงประมาณ 1.50 ม. ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพัทลุง

บ้านอ่าวท่ายาง

ตั้งอยู่ที่ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง มีการค้นพบซากพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ 1 องค์ หน้าตักกว้างประมาณ 2 ม. องค์พระถูกขุดทำลายเหลือแต่พระเศียร บริเวณริมอ่าวได้พบเศษเครื่องปั้นดินเผาสมัยราชวงศ์เซ็งกระจายอยู่มากมายและยังได้ขุดพบไหสังคโลก 4 หู จำนวน 3 ใบ สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งคือ เตาเผาปูนขาวซึ่งตั้งเรียงรายจากบ้านอ่าวท่ายางถึงบ้านเก่าเท่าที่สำรวจพบแล้วมีถึง 30 เตา

เครื่องปั้นดินเผา บ้านอ่าวท่ายาง

ป้อมปืนปากน้ำแหลมทราย

หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าป้อมเมืองสงขลา ตั้งอยู่ในบริเวณสำนักงานตำรวจภาค 9 และสถานีตำรวจภูธรเมืองสงขลา ถนนแหลมทราย อ.เมือง จ.สงขลา เลี้ยววัดแหลมทรายไปทางทิศเหนือราว 1 กม.

ป้อมปืนปากน้ำแหลมทราย เป็นป้อมปืนก่อด้วยศิลาทรายทรง 8 เหลี่ยม สูง 5 ศอก กว้างยาว 10 วา พงศาวดารเมืองสงขลาเรียกป้อมนี้ว่า “ป้อมรักษาเขต” ส่วนชื่อในประกาศราชกิจจานุเบกษาเพื่อขึ้นเป็นโบราณสถานเรียกว่า “ป้อมปากน้ำแหลมทราย” ป้อมนี้สร้างโดยเจ้าพระยาวิเชียรคีรี (บุญสังข์ ณ สงขลา) ระหว่าง พ.ศ. 2390 - 2402 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และในสมัยรัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าตั้งพระยาวิเชียรคีรี (บุญสังข์ ณ สงขลา) เป็นเจ้าพระยาเมื่อปี พ.ศ. 2403 มีพระบรมราชโองการว่า “บัดนี้เมืองสงขลาที่รุ่งเรืองจำเริญ เป็นที่ไปมาค้าขายของลูกค้าต่างประเทศและลูกค้าในเมืองก็ตั้งตัวทำมา

หากินค้าขายและทำสิ่งของต่างๆ เจริญขึ้นมากกว่าแต่ก่อนและกำแพงเมืองก็ได้สร้างขึ้นและทำนุบำรุงไว้ดีงามสง่ากว่าเมืองปากใต้ทั้งปวง” กรมศิลปากรได้ซ่อมแซมป้อมนี้เมื่อ พ.ศ. 2515 - 2516 และได้นำปืนใหญ่มาติดตั้งไว้เพิ่มอีก 22 กระบอก รวมกับของเก่า 8 กระบอก เป็น 30 กระบอก ครบทุกช่องปืน ปัจจุบันป้อมปืนปากน้ำแหลมทรายได้กลายเป็นโบราณสถานที่สะท้อนภาพในอดีต แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของเมืองสงขลาได้เป็นอย่างดี

กรมศิลปากร ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็น โบราณสถานแห่งชาติ เมื่อ วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478

บันไดทางขึ้นป้อมปืนปากน้ำแหลมทราย

สภาพโดยทั่วไปของป้อมปืนปากน้ำแหลมทราย

ป้อมพระยาแขก

หรือป้อมเมือง ตั้งอยู่บริเวณเขาแดง อ.สิงหนคร จ.สงขลา เท่าที่ปรากฏมี 14 ป้อม เป็นป้อมที่อยู่บนที่ราบและเชิงเขาสำหรับป้องกันข้าศึก 7 ป้อม เป็นป้อมที่ตั้งอยู่บนเขาและลาดเขาเพื่อสังเกตการณ์ข้าศึก 7 ป้อม ป้อมที่ยังอยู่ในสภาพสมบูรณ์มากที่สุด คือ ป้อมหมายเลข 9 หรือ ป้อมเขาน้อย ตั้งอยู่เชิงเขาน้อย ริมทางหลวงหมายเลข 408 ช่วงสิงหนคร – เกาะขอ ป้อมที่มีสภาพสมบูรณ์รองลงมา คือ ป้อมหมายเลข 8 หรือ ป้อมปากน้ำบนหัวเขาแดง ตั้งอยู่เชิงเขาแดงตรงปากทะเลสาบสงขลา และป้อมหมายเลข 6 บนเขาค่ายม่วง (เขาแดง) (สำนักงานศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสงขลา, 2545)

กรมศิลปากร ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ เมื่อ วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2528

ป้อมหมายเลข 9 หรือป้อมเขาน้อย เป็นป้อมที่มีสภาพสมบูรณ์มากที่สุด

ป้อมหมายเลข 8 หรือป้อมปากน้ำบนบนหัวเขาแดง บนป้อมสามารถชมปากทะเลสาบได้ชัดเจน

ป้อมหมายเลข 6 บนเขาค่ายม่วง (หัวเขาแดง)

พระเจดีย์หลวงบนยอดเขาดังกวน

ตั้งอยู่บนยอดเขาดังกวน (คู เขาดังกวน) ใน อ.เมือง จ.สงขลา ยอดเขาดังกวนเป็นที่ประดิษฐานเจดีย์พระธาตุคูเมืองสงขลา (เจดีย์หลวง หรือ เจดีย์สุดหมอก หรือ เจดีย์เขาดังกวน) เป็นร่องรอยทางโบราณคดีและศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญที่สร้างในสมัยอาณาจักรนครศรีธรรมราช เป็นศิลปสมัยทวารวดี โดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานทรัพย์หลวงให้เป็นทุน โปรดเกล้าให้ พระยาวิเชียรคีรี (เม่น) บุรณะปฏิสังขรณ์แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2409 และเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2539 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระบรมสารีริกธาตุให้มาบรรจุในองค์พระเจดีย์ (สำนักงานศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสงขลา, 2545)

กรมศิลปากร ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ เมื่อ วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2528

เจดีย์หลวง หรือ เจดีย์เขาดังกวน

พิพิธภัณฑ์พหามะรงค์ (พะฮามะรง)

ตั้งอยู่ใกล้กับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา ตั้งอยู่เลขที่ 1 ถ.จะนะ อ.เมือง จ.สงขลา ก่อสร้างเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2530 บนพื้นที่ 143.5 ตารางวา เปิดเมื่อวันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2532 ณ สถานที่เดิมเป็นที่ตั้งบ้านพักของรองอำมาตย์โทขุนวินิจทัศนกรรม (บึ้ง ดินสุลนันท) บิดาของ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ อดีตนายกรัฐมนตรีและรัฐบุรุษ และได้จำลองรูปแบบบ้านพักของท่านมาสร้าง พิพิธภัณฑ์ฯ พร้อมกับได้รวบรวมข้าวของเครื่องใช้และประวิติวงศ์สกุลของท่านมาเก็บรักษาไว้ ณ พิพิธภัณฑ์พหามะรงค์

“พะฮามะรง” เป็นตำแหน่งเก่าแก่ของข้าราชการกรมราชทัณฑ์ เป็นตำแหน่งที่มีมาตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ควบคู่กับตำแหน่ง “พิศดี” ปรากฏอยู่ในกฎหมายตราสามดวงและพระอัยการลักษณะต่างๆ ตำแหน่งพะฮามะรงได้ใช้ติดต่อกันมาตลอด จวบกระทั่งได้มีประกาศใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ตำแหน่งพะฮามะรงจึงได้ถูกยกเลิกไป

มีหลักฐานปรากฏอยู่ในพระบรมราชโองการพระราชทานนามสกุลของขุนวินิจทัศนกรรม (บึ้ง ดินสุลนันท) และ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีดำริให้ใช้ชื่อป้ายพิพิธภัณฑ์พหามะรงว่า “พิพิธภัณฑ์พหามะรงค์” ตามที่ปรากฏในพระบรมราชโองการดังกล่าว การจัดทำป้ายพิพิธภัณฑ์จึงใช้ว่า “พิพิธภัณฑ์พหามะรงค์” ตามคำริของ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์

สภาพทั่วไปของพิพิธภัณฑ์พหามะรงค์

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สงขลา

ตั้งอยู่ที่ ถ.จะนะ ตัดกับ ถ.วิเชียรชม อ.เมือง จ.สงขลา เป็นสถาปัตยกรรมแบบจีน อายุกว่า 100 ปี ตัวอาคารสร้างขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2421 โดยพระยาสุนทรารักษ์ (เนตร ณ สงขลา) ผู้ช่วยราชการเมืองสงขลาเป็นบ้านพักส่วนตัว ต่อมา พระวิจิตรวรศาสตร์ (ปิ่น สุชุม) ใช้เป็นจวนพักและว่าราชการ ข้าหลวงพิเศษตรวจราชการเมืองสงขลา เมื่อ พ.ศ. 2437 ซึ่งต่อมาก็คือเจ้าพระยาอมราช (ปิ่น สุชุม) หลังจากนั้นใช้เป็นศาลว่าการมณฑลนครศรีธรรมราชและเป็นศาลากลางจังหวัดจนถึง พ.ศ. 2496

ใน พ.ศ. 2516 กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนอาคารนี้เป็นโบราณสถานและปรับปรุงเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ศ. 2525 เก็บรวบรวมโบราณวัตถุต่างๆ มากมายตั้งแต่ก่อนสมัยประวัติศาสตร์จากบ้านเชียง และสมัยหินกลางหินใหม่จาก กาญจนบุรี และโบราณวัตถุสมัยก่อนประวัติศาสตร์ถึงสมัยศรีวิชัยซึ่งพบที่ภาคใต้ด้วย

สภาพโดยทั่วไปของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สงขลา

มัสยิดอุสาสนอิสลาม

ตั้งอยู่ อ.เมือง จ.สงขลา

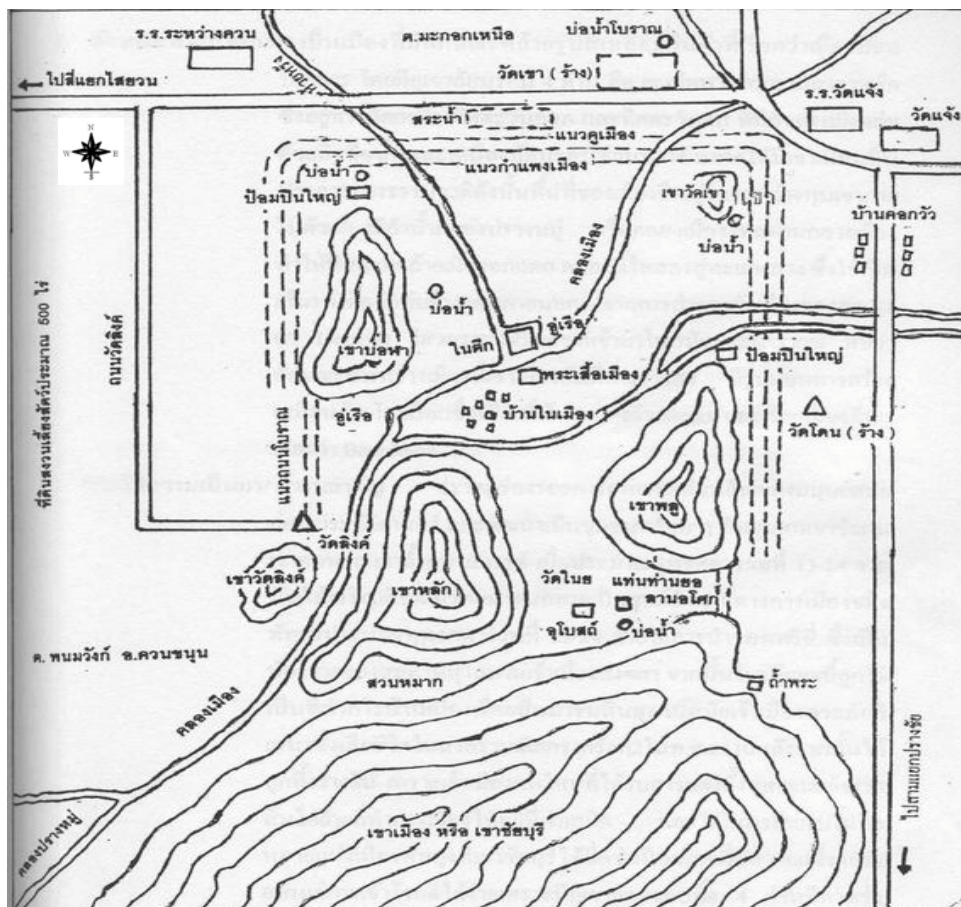

มัสยิดอุสาสนอิสลาม

ชุมชนเมืองพัทลุงเขาชัยบุรี (เขาเมือง) (ชัยวุฒิ, 2524) ตั้งอยู่ในพื้นที่ 3 ตำบล คือ

1. หมู่ 1 ต.ชัยบุรี อ.เมือง จ.พัทลุง
2. หมู่ 5 ต.มะกอกเหนือ อ.ควนขนุน จ.พัทลุง
3. หมู่ 5 ต.พนมวก อ.ควนขนุน จ.พัทลุง

เส้นทางคมนาคม จากศาลากลางจังหวัดไปตามถนนสายพิบูล - ควนขนุน ระยะทางประมาณ 4 กม.
 เลี้ยวขวาวบริเวณทางแยกบ้านปรางชัยมุ่งหน้าสู่ทิศตะวันออกแล้ววกไปทางทิศเหนือ ประมาณ 7 กม.

ที่มา : ชัยวุฒิ, 2524

ลักษณะทางกายภาพเป็นเมืองที่มีลักษณะสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่เรียกว่าเมืองป้อมปราการ โดยมีภูเขาล้อมรอบ 4 ด้าน คือ เขาบ่อฟ้า เขาพลู และเขาหลัก ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือ ทิศตะวันออก และทิศตะวันตก ที่มีกำแพงเมืองก่อด้วยอิฐถือปูนและคูเมืองล้อมรอบ ส่วนทางทิศใต้มีเขาเมืองเป็นปราการทางธรรมชาติ ดังนั้นเขตเมืองจึงอยู่ระหว่าง ภูเขาภายในตัวเมืองมีลำน้ำคลองปรางหมู หรือคลองเมืองไหลผ่านกลางเมืองทำให้มีสภาพคล้ายเมืองเอกแตก และไหลสู่ทะเลหลวง ซึ่งใช้เป็นเส้นทางติดต่อกับดินแดนภายนอก จากการสำรวจผังเมืองของลามาร์ (P. Lamare) วิศวกรชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาในสมัยพระนารายณ์ พบว่าลักษณะการสร้างเมืองที่เขาเมืองกับที่หัวเขาแดง มีรูปแบบการสร้างเหมือนกัน โดยเรียกชื่อเมืองที่หัวเขาแดงว่า Singor และเรียกเมืองที่เขาเมืองว่า Bourdelun

ประวัติความเป็นมา/ความสำคัญ

ปรากฏร่องรอยการอพยพของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และพัฒนาเป็นชุมชนพร้อมๆ กับชุมชนเขาชัยสนเขา ออทะลุ เขาค้อหาสวรรค์ เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 - 14 ได้เจริญเรื่อยมาจนกลายเป็นศูนย์กลางทางการเมืองของพหุลูปประมาณพุทธศตวรรษที่ 22 - 24 ภายใต้การนำของเพริช น้อยชายของสุลต่านสุลัยมาน เจ้าเมืองสงขลา จากนั้นชุมชนนี้ถูกใช้เป็นที่ทำการเมืองเรื่อยมาจนสิ้นสุดในสมัยเจ้าเมืองพระภักดีเสนาซึ่งเสียชีวิตในสงครามเสียกรุงครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2310 และถูกทิ้งร้างไป เพราะเจ้าเมืองคนใหม่ที่ได้รับการแต่งตั้งจากพระเจ้าตากสิน ได้ย้ายที่ทำการเมืองไปอยู่ที่ท่าเสม็ดและได้ย้ายไปอีกหลายแห่ง เมืองพหุลูปที่เขาชัยบุรีได้ชื่อว่าเป็นเมืองที่มีความแข็งแกร่งยากแก่การเข้าโจมตี เพราะมีภูเขาล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน มีทางเข้าออกเพียงด้านเดียว ได้มีการตั้งค่าย คู ประตู หอรบ อย่างมั่นคงและมีการนำเอาปืนใหญ่มาใช้เพื่อป้องกันการรุกรานของข้าศึกศัตรู

หลักฐานทางประวัติศาสตร์/โบราณคดี

บริเวณชุมชนเมืองโบราณเขาชัยบุรีปรากฏร่องรอยหลักฐานประวัติศาสตร์และโบราณคดีหลายอย่าง คือ กำแพงเมือง แม้จะถูกทำลายไปมาก จากการรื้ออิฐไปสร้างเมืองที่ลำปำในสมัยพระยาพหุลูป (ทับ) ก็ตาม แต่ยังปรากฏร่องรอยแนวกำแพงเมืองทั้ง 3 ด้าน เริ่มทางด้านตะวันออก บริเวณเชิงเขาเมืองทางทิศเหนือ เชื่อมต่อเขาพูลูทางทิศใต้ ความยาวประมาณ 40 ม. ทางด้านเหนือบริเวณเขาเจ็ดยักษ์ผ่านคลองเมือง วัดใหม่ (ร้าง) ไปจนถึงเขาบ่อพา ความยาวประมาณ 1,500 ม. ทางด้านตะวันตก บริเวณทิศใต้ของเขาบ่อพาไปถึงเขาหลัก มีความยาวประมาณ 300 ม.

คูเมือง มี 3 ด้าน เช่นเดียวกับกำแพงเมือง โดยอยู่ด้านนอกกำแพงเมือง เริ่มด้านทิศตะวันออกจากเขามือมนานไปกับเขาพูลูไปทางทิศเหนือจดถนนหน้าโรงเรียนวัดแจ้ง ทางด้านทิศเหนือจากถนนหน้าโรงเรียนวัดแจ้งตรงไปทางทิศตะวันตกผ่านตอนเหนือของเขาบ่อพาด้านทิศตะวันตกแนวคลองต่อจากทางด้านทิศเหนือจากนั้นอ้อมเขาบ่อพาไปทางทิศใต้จดคลองเมืองด้านเหนือเขาหลัก

จวนเจ้าเมือง หรือ “ในดึก” ตั้งอยู่ริมคลองเมืองฝั่งซ้าย มีคูน้ำล้อมรอบ เหลือร่องรอยซากอิฐอยู่บ้าง

พระเสื้อเมือง ตั้งอยู่ระหว่างฝั่งขวาของคลองเมืองกับ “ในดึก” โดยมีคลองกั้น ปัจจุบันเหลือเพียงเนินดินรูปสี่เหลี่ยม มีดินประจุขนาดใหญ่ แต่เดิมมีพระพุทธรูปสำริดประดิษฐานอยู่ใต้ต้นไม้ ปัจจุบันสูญหายไปแล้ว

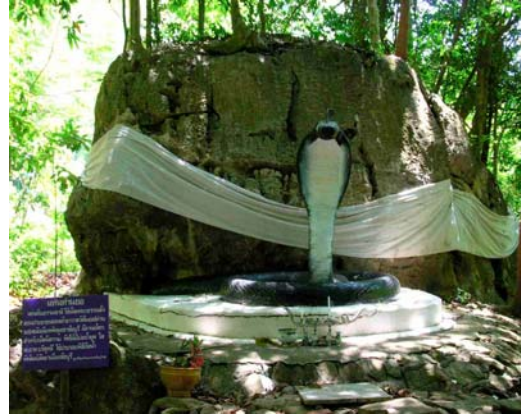
อุรือ มี 2 แห่ง แห่งหนึ่งอยู่บริเวณทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพระเสื้อเมือง ด้านฝั่งซ้ายคลองเมือง อีกแห่งหนึ่งอยู่บริเวณฝั่งซ้ายของคลองเมืองไปทางทิศใต้ของเขาบ่อพา ทั้งสองอุ้งกว้างยาวประมาณ 10 X 80 ม.

บริเวณพระเสื้อเมือง ในเมืองพหุลูปเขาชัยบุรี

บ้านในเมือง ตั้งเรียงรายอยู่ทางทิศเหนือของเขาลักและทิศตะวันออกของเขาบ่อฟ้า บริเวณริมคลองเมือง

วัดในยอ ตั้งอยู่ในหุบเขาระหว่างเขาลัก เขามือง เขาพลู เป็นวัดเก่าสมัยอยุธยาและเป็นสถานที่ประกอบพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา ปัจจุบันเหลือแต่ซากอิฐของฐานอุโบสถ ฐานโบสถ์ ส่วนโบสถ์อยู่ที่วัดแจ้ง วัดในยอยังมีแท่นท่านยอ ซึ่งเป็นแท่นหินตามธรรมชาติเป็นสถานที่ที่เจ้าอาวาสใช้สอนธรรมแก่ประชาชนโดยด้านหน้ามีลานดินกว้าง เรียกว่า ลานอโศก ส่วนทางทิศใต้ของแท่นท่านยอมีบ่อน้ำหิน หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ท่อน้ำไหลออกจากเขาเมืองถือว่าเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ ใช้ในพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา

แท่นท่านยอ วัดในยอ เมืองพัทลุงเขาชัยบุรี

ถ้ำต่างๆ ตามภูเขาที่ล้อมรอบเมือง ซึ่งเป็นเขาหินปูน ถ้ำเหล่านี้เดิมใช้เป็นศาสนสถานในพุทธศาสนา ถ้ำที่สำคัญๆ คือ ถ้ำเขาบ่อฟ้า ภายในถ้ำมีพระพุทธรูปปูนปั้นหลายองค์ แต่ถูกทำลายหมดแล้ว และยังพบด้วยขามจีนไห 4 หู เคลือบสีน้ำตาลอ่อนสมัยราชวงศ์หมิง พระพุทธรูปสำริด ถ้ำวังโหมด อยู่ทางทิศเหนือของเขามือง พบพระพุทธรูปสำริดหลายองค์ ถ้ำไม้หอม อยู่ทางทิศใต้ของเขามือง เดิมมีพระพุทธรูปปูนปั้นหลายองค์ ปัจจุบันถูกทำลาย และยังพบพระพิมพ์ปิดตาหลายองค์ ราพระ เป็นเพิงหินอยู่ทางทิศใต้ของเขามือง มีพระพุทธรูปปูนปั้นสมัยอยุธยาตอนปลาย 9 องค์ ปัจจุบันถูกทำลาย ถ้ำขาม อยู่ทางทิศตะวันออกของเขามือง พระพุทธรูปสำริดหลายองค์เป็นฝีมือช่างพื้นเมือง ศิลปะอยุธยาตอนปลาย

ถ้ำน้ำ : ทะเลเขาเมือง เมืองพัทลุงเขาชัยบุรี

ถ้ำน้ำ : ทะเลเขาเมือง เป็นสถานที่ประกอบพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาของข้าราชการ มีร่องรอยโบสถ์ชุกชี พระพุทธรูป ฐานเสมานหินก่ออิฐถือปูนตลอดจนพบหลุมฝังลูกนิมิตและก้อนอิฐจำนวนมากบนรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ซึ่งถ้ำน้ำ: ทะเลเขาเมือง ดังกล่าวมีตำนานเล่าว่า “ใครพลัดหลงเข้าไปในเขาเมืองจะพบกับคนธรรพ์ และพบทะเลซึ่งมีโลงศพทองของพระเดมิย์ลอยน้ำอยู่ และมีกาปากเงิน กาปากทองเกาะอยู่บนโลงศพ”

ประวัติความเป็นมา/ความสำคัญ

จากเอกสารเพลานางเลื้อยขาว ระบุว่าโลกเมืองบางแก้วเป็นที่ตั้งเมืองพัทลุงแห่งแรกเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 15 ในสมัยศรีวิชัย ประกอบกับหลักฐานทางโบราณคดีปรากฏร่องรอยของชุมชนที่นับถือศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนานิกายมหายาน เมืองพัทลุงที่บางแก้วเมื่อแรกตั้งอยู่ภายใต้การปกครองของเมืองสทิงพระ ในสมัยนั้นเรียกว่า กรุงสทิงพาราณสี มีเจ้าพระยากรุงทองเป็นประมุข และได้สร้างวัดเขียนเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ณ พระมหาธาตุเจดีย์ วัดนี้สร้างสมัยเดียวกับวัดพะโคะ และวัดสทิง ครั้นเมื่อเมืองสทิงพระเสื่อมอำนาจลง เมืองพัทลุงที่บางแก้วพัฒนาเจริญรุ่งเรืองแทนโดยเฉพาะในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 – 22 (สมัยสุโขทัยและอยุธยา) มีอำนาจเหนือชุมชนต่างๆ ในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาแต่ยังอยู่ภายใต้อำนาจของเมืองนครศรีธรรมราช นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนา มีวัดที่อยู่ในความปกครองของวัดเขียน (เป็นที่ตั้งของคณะป่าแก้ว) เป็นจำนวนถึง 290 วัด ต่อมาได้ย้ายศูนย์กลางอำนาจทางการปกครองของพัทลุงไปอยู่ที่เขาชัยบุรี เพื่อให้ปลอดภัยจากการรุกรานของพวกโจรสลัดที่เข้ามาปล้นสะดมเป็นหลายครั้ง ในที่สุด ชุมชนเมืองพัทลุงที่บางแก้วค่อยๆ เสื่อมลง

หลักฐานทางประวัติศาสตร์/โบราณคดี

คูเมือง หรือคลองบางหลวง เป็นคูเมืองทางด้านทิศใต้ อยู่ระหว่างโลกพระคูมากับโลกเมือง ส่วนคูเมืองด้านอื่นๆ ไม่ปรากฏร่องรอยที่ชัดเจนพอ แต่เข้าใจว่ามีคูเมืองทั้ง 4 ด้าน ในบริเวณคูเมืองด้านทิศใต้เคยพบด้วยลายครามรูปดอกไม้นขนาดใหญ่ 1 ใบ ซึ่งจัดอยู่ในสมัยราชวงศ์เหม็ง

กำแพงเมือง ปัจจุบันไม่พบร่องรอย จากคำบอกเล่าของชาวบ้าน กล่าวว่ายังมีแนวคันดิน ระหว่างวัดเขียนกับโลกเมือง ชาวบ้านเรียกว่า ถนนตลาด เป็นถนนเลียบคูเมืองด้านใต้แล้ววกไปทางด้านเหนือ

พระพุทธรูปสองพี่น้อง อยู่ทางทิศตะวันตกของโลกเมือง เป็นพระพุทธรูปที่อยู่ภายในเมือง พระพุทธรูปนี้จำหลักด้วยหินทรายแดงเป็นศิลปะอยุธยา แต่ต่อมาได้รับการบูรณะใหม่จนไม่ปรากฏร่องรอยของเดิมอยู่เลย

โบราณวัตถุที่พบในโลกเมือง ได้แก่ เศษภาชนะดินเผา ในสมัยราชวงศ์เหม็ง ราชวงศ์เซ็ง เครื่องสังคโลก สมัยสุโขทัย เต้าปูนสำริด เครื่องสำริดคล้ายปืนปึกผม หัวธนูสำริด เหยียนทองคำอาหรับ หินบดยาหรือเครื่องเทศ

วัดเขียน เป็นวัดเก่าแก่ และเป็นศูนย์กลางของชุมชน ภายในวัดมีโบราณสถานที่สำคัญ คือ พระมหาธาตุเจดีย์ อยู่ด้านหลังพระอุโบสถ เป็นเจดีย์แบบศิลปะศรีวิชัย มีขนาดสูง 22 ม. รอบฐานยาว 16.5 ม. ต่อมาได้มีการบูรณะกลายเป็นทรงเจดีย์แบบลังกา (เฉพาะองค์เจดีย์) ลักษณะของพระมหาธาตุเจดีย์นี้ได้รับอิทธิพลศิลปะหลายรูปแบบประสมประสานกัน กล่าวคือ ศิลปะชาวบริเวณชุ่มพระพุทธรูป 3 ชุ่ม ศิลปะปาละบริเวณฐานพระเจดีย์แปดเหลี่ยม ศิลปะแบบลังกาที่องค์เจดีย์ ซึ่งมีหัวของช้างโผล่รอบองค์เจดีย์ ส่วนบริเวณบันไดทำเป็นชุ้มยอดอย่างจีน รอบฐานเจดีย์ 4 ทิศ มีองค์เจดีย์แบบศิลปะศรีวิชัย พระอุโบสถ ฐานพระอุโบสถก่ออิฐถือปูนตัวพระอุโบสถทำด้วยไม้ มีการบูรณะในปี พ.ศ. 2523 กลายเป็นพระอุโบสถก่ออิฐถือปูนทั้งหลัง ภายในพระอุโบสถมีพระประธานปางมารวิชัยปูนปั้น 5 องค์ ด้านหลังพระอุโบสถกันเป็นห้องประดิษฐานพระพุทธรูปไสยาสน์ปูนปั้น 1 องค์ ธรรมศาลา ฐานก่ออิฐถือปูน ตัวอาคารเป็นไม้ ภายในประดิษฐานพระปูนปั้นปางมารวิชัย ฝีมือช่างพื้นเมือง พิพิธภัณฑวัดเขียนบางแก้วเป็นที่รวบรวมศิลปวัตถุโบราณที่พบในโลกเมืองและบริเวณใกล้เคียง ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ พระพุทธรูปสำริดปางอุ้มบาตร เป็นศิลปะอยุธยา ชาวบ้านเรียกว่า สมเด็จพระอยู่หัวเมือง หรือแม่ทวด เดิมประดิษฐานที่ใต้ต้นโพธิ์ริมคลองบางแก้ว ปัจจุบันอยู่ที่กุฏิเจ้าอาวาส โบสถ์พราหมณ์หรือเทวสถาน ชาวบ้านเรียกว่า วัดแขกชี ตัวอุโบสถ

ตะวันออกเฉียงเหนือของพระมหาธาตุเจดีย์ มีซากอิฐจุ่มอยู่บนเนินดิน มีชิ้นส่วนของศิลาแลง และฐานโยนิจำหลักหิน รวมทั้งฐานประติมากรรมจำหลักหินทรายแดงรูปทรงกลม วิหารถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของพระมหาธาตุเจดีย์ ปัจจุบันเหลือเพียงเนินดิน และพระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดงศิลปะอยุธยาตอนต้น พระแก้วจุลาคริมหาโพธิ์หรือพระจุลา อยู่ในบริเวณใกล้เคียงวิหารถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา เป็นพระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดง ปางมารวิชัย ศิลปะอยุธยาตอนต้น สภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันผ่านการบูรณะเมื่อ พ.ศ. 2505

พระมหาธาตุเจดีย์ ตั้งอยู่หลังพระอุโบสถ และธรรมศาลา ในวัดเขียนบางแก้ว

พระประธานปูนปั้นปางมารวิชัย 5 องค์

พระปูนปั้นพระพุทธรูปไสยาสน์

พิพิธภัณฑ์วัดเขียนบางแก้ว

เมืองพัทลุงบ้านควนแร่

เมืองพัทลุงบ้านควนแร่ ตั้งอยู่ในพื้นที่ อ.เมือง จ.พัทลุง มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญอยู่บริเวณ วัดควนแร่ ได้แก่ กำแพงเมือง โกลนเนินดิน และสภาพพื้นที่ภายในวัดควนแร่

โกลนเนินดินที่ตั้งเมืองในอดีตและแนวกำแพงเมืองควนแร่

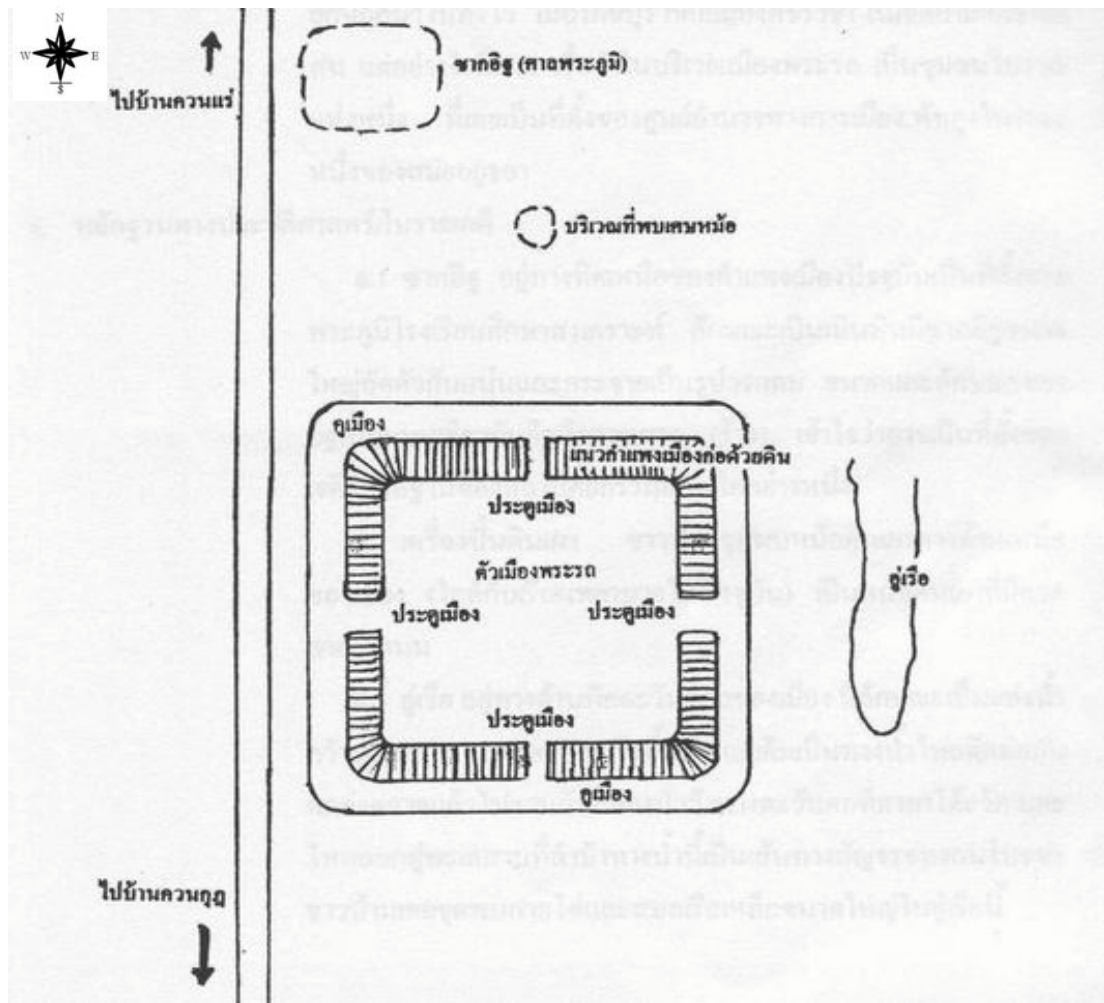

บริเวณวัดโคนแร่

เมืองพระรถ

เมืองพระรถ (ชัยวุฒิ, 2524) ตั้งอยู่ ม.1 ต.ควนมะพร้าว อ.เมือง จ.พัทลุง

เส้นทางคมนาคม จากศาลากลางจังหวัดมุ่งหน้าไปทางทิศตะวันออกตามถนนสายรามศวร์ - อภัยบริรักษ์ (พัทลุง - ลำปำ) ประมาณ 5 กม. จากนั้นเลี้ยวไปทางทิศใต้ที่ทางแยกถนนสายควนแร่ - ควนกูฏ ประมาณ 1 กม.

ที่มา: ชัยวุฒิ, 2524

ลักษณะทางกายภาพ เป็นชุมชนโบราณรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีกำแพงและคูเมืองล้อมรอบ 4 ด้าน ชาวบ้านเรียกที่คูเมือง กำแพงเมืองก่อด้วยดินขาว 200 ม. สูง 2.2 ม. ส่วนคูเมืองกว้าง 12 ม. มีประตูเมืองทั้ง 4 ด้าน ด้านละ 1 ประตู ประตูซ้อยู่ทางด้านทิศเหนือ ภายในเมืองเป็นดินลูกรังปนดินทรายละเอียดและดินเหนียวชายเลน บริเวณที่ในเมืองปัจจุบันเป็นที่ตั้งของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์

ประวัติความเป็นมา/ความสำคัญ

เป็นเมืองในสมัยอยุธยาที่มีลักษณะผังเมืองเหมือนกับเมืองจะนะ - เทพา แต่ยังไม่สามารถวิเคราะห์ได้ว่าอยู่ในช่วงระยะใดของสมัยอยุธยา เพราะหลักฐานที่หลงเหลืออยู่น้อย เมืองพระรถนี้เป็นเมืองที่มีความสัมพันธ์กับเรื่องพระรถ - เมรี และมีความเกี่ยวข้องกับนามสถานที่ต่างๆ ในจังหวัดพัทลุง เช่น ควรรสาร ซึ่งเป็นสถานที่ที่พระยาภิเปลี่ยนแปลงข้อความในสาร บ้านสุนทรา เป็นสถานที่ที่ศพนางยักษ์ถูกนำไปทิ้งไว้ เมืองคชบุรี ก็คือเมืองคชราชา ในเขตอำเภอเขาชัยสน แต่อย่างไรก็ตาม เชื่อว่าในบริเวณเมืองพระรถ เป็นชุมชนโบราณแห่งหนึ่ง ที่เคยเป็นที่ตั้งของศูนย์อำนาจทางการเมืองพัทลุงในระยะหนึ่งของสมัยอยุธยา

หลักฐานทางประวัติศาสตร์/โบราณคดี

ซากอิฐ อยู่ทางทิศเหนือของกำแพงเมือง ปัจจุบันเป็นที่ตั้งศาลพระภูมิโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ ลักษณะเป็นเนินหินมีซากอิฐขนาดใหญ่อัดตัวกันแน่นและกระจายเป็นรูปวงกลม ขนาดและลักษณะของอิฐเป็นแบบเดียวกับอิฐวัดควรรสาร (ร้าง) เข้าใจว่าอาจเป็นที่ตั้งของเจดีย์หรือฐานของสถาปัตยกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง

เครื่องปั้นดินเผา ชาวบ้านขุดพบหม้อดินเผาทางด้านเหนือของเมือง (ใกล้กับเรือนพยาบาลในปัจจุบัน) เป็นหม้อดินเผาที่มีลวดลายเทพพนม

อุโมงค์ อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของเมือง มีลักษณะเป็นแอ่งน้ำกว้างประมาณ 15 ม. ปัจจุบันตื้นเขินแต่เดิมเป็นทางน้ำไหลติดต่อกับคลองตลาดแล้วไปรวมกับคลองหัววังทางตะวันตกที่ศาลาไต่ะวัค และไหลออกสู่ทะเลสาบที่ลำปำ ทางน้ำนี้เป็นเส้นทางสัญจรของคนโบราณ ชาวบ้านเคยขุดพบสายโซ่และสมอเรือเหล็กขนาดใหญ่ในอุโมงค์นี้

ร่องรอยทางประวัติศาสตร์เมืองพระรถ อยู่ในพื้นที่โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์พัทลุง

เมืองพังยาง

เมืองพังยาง ตั้งอยู่ในพื้นที่ บ้านพังยาง ต.พังยาง อ.ระโนด จ.สงขลา มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ คือ วัดหน้าเมือง วัดพังยาง บ้านคอก ตระพัง และคลองที่ใช้ในการคมนาคมในอดีต

วัดพังยาง

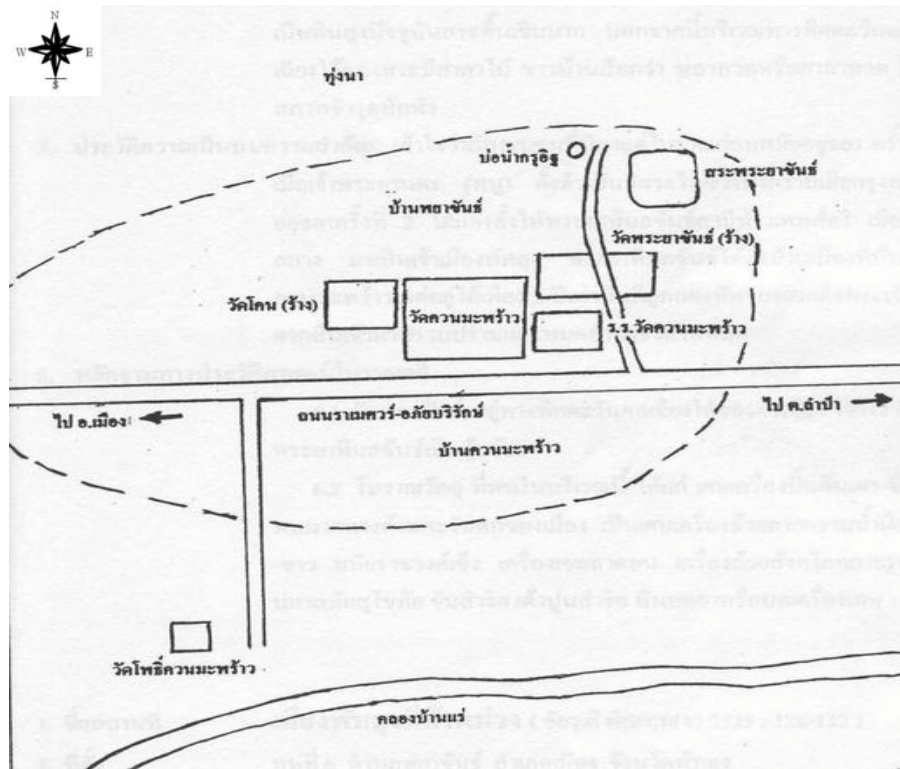

ตระพังน้ำและคลองที่ใช้ในการคมนาคมในอดีต

เมืองพัทลุงบ้านพญาขัน

เมืองพัทลุงบ้านพญาขัน หรือเมืองพัทลุงที่บ้านควนมะพร้าว (บ้านพระยาขันธุ์) (ชัยวุฒิ, 2524) ตั้งอยู่ ม.2 ต.พระยาขันธุ์ อ.เมือง จ.พัทลุง

เส้นทางคมนาคม จากศาลากลางจังหวัดไปตามถนนสายรามเมศวร์ - อภัยบริรักษ์ (พัทลุง - ลำปำ) ทางทิศตะวันออก ประมาณ 4 กม.

ที่มา : ชัยวุฒิ, 2524

ลักษณะทางกายภาพ อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของวัดควนมะพร้าว ตัวเมืองอยู่ริมควนน้ำท่วมไม่ถึง ภายในที่ตั้งเมืองมีสระน้ำรูปวงกลม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 100 ม. ชาวบ้านเรียก สระพระยาขันธุ์ ขอบสระเป็นเนินดินสูงปัจจุบันสระตื้นเขินมาก นอกจากนี้บริเวณทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของสระมีศาลาไม้ ชาวบ้านเรียกว่า หลาทวด หรือ ศาลาทวด มีสภาพชำรุดหักพัง

ประวัติความเป็นมา/ความสำคัญ

เข้าใจว่าเป็นชุมชนที่มีมาแต่โบราณก่อนสมัยอยุธยา ครั้นเมื่อเจ้าพระยาหนุ ตั้งตัวเป็นอิสระในช่วงสงครามเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ได้แต่งตั้งให้พระยาพิมลจันทร์สามีท้าวเทพกษัตรี เมืองถลาง มาเป็นเจ้าเมืองพัทลุง พระยาพิมลจันทร์ได้ตั้งบ้านเมืองที่บ้านควนมะพร้าว แต่อยู่ได้เพียง 2 ปี เท่านั้นก็ถูกกองทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสิน เข้ามาปราบปรามและหมดอำนาจไปในที่สุด

สระพระยาจันทร์ในปัจจุบัน ต้นเงิน

หลักฐานทางประวัติศาสตร์/โบราณคดี

วัดพญาจันทร์ อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของตัวเมือง เข้าใจว่าพระยาพิมลจันทร์เป็นผู้สร้าง

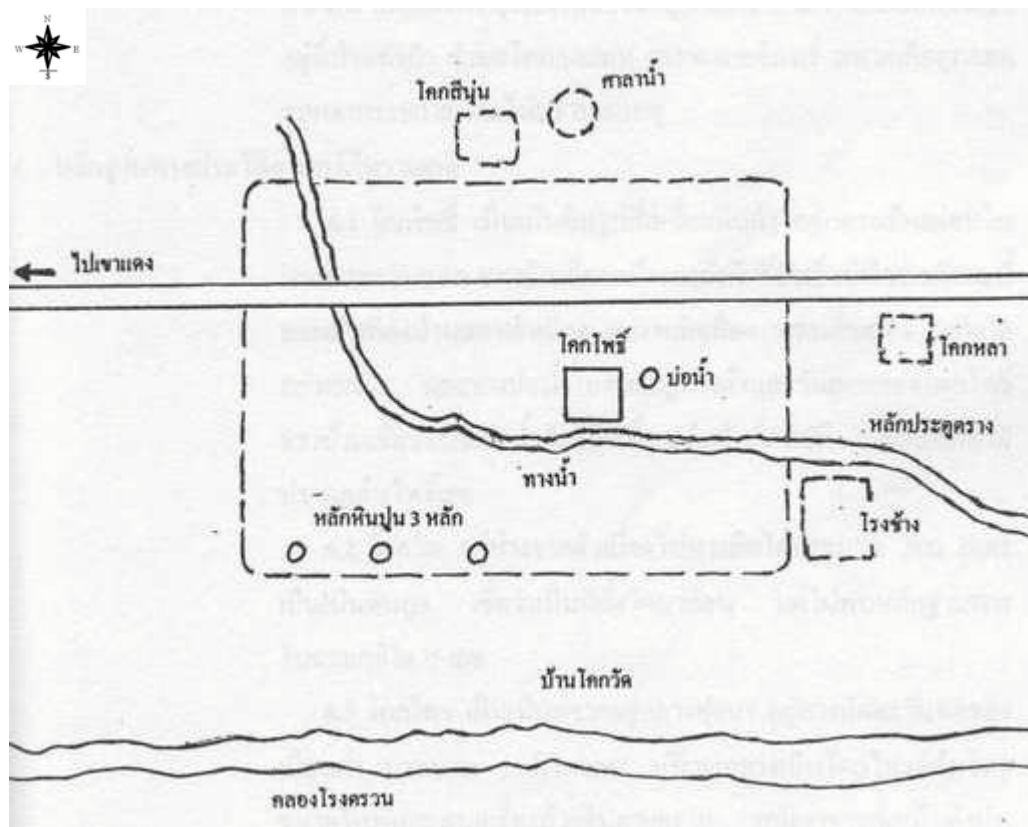
โบราณวัตถุ ที่พบในบริเวณนี้ ได้แก่ เศษเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งพบมากทางด้านตะวันตกของเมือง เป็นเศษเครื่องถ้วยลายครามน้ำเงิน - ขาว สมัยราชวงศ์เซ็ง เครื่องเคลือบดินเผา เครื่องถ้วยสังคโลกลายรูปปลาสมัยสุโขทัย ชิ้นสำริด เต้าปูนสำริด หินบดยาหรือบดเครื่องเทศ

หลาหวดหรือศาลาหวดในปัจจุบันหลังการบูรณะ

เมืองพัทลุงบ้านม่วง

เมืองพัทลุงบ้านม่วง (ชัยวุฒิ, 2524) ตั้งอยู่ ม.6 ต.พระยาขันธุ์ อ.เมือง จ.พัทลุง เส้นทางคมนาคมจากศาลากลางจังหวัดไปตามถนนสายราเมศวร์อภัยบริรักษ์ (พัทลุง - ลำปำ) ทางทิศตะวันออก ประมาณ 2 กม. ถึงทางแยกขึ้น ไปทางทิศเหนือประมาณ 3 กม. จากนั้นถึงทางแยกไปทางทิศตะวันออกอีกประมาณ 1 กม.

ที่มา: ชัยวุฒิ, 2524

ลักษณะทางกายภาพ เป็นโคกหรือเนินกลางทุ่งนาระหว่างลำน้ำควนกบและคลองโรงคววนซึ่งไหลไปรวมกับคลองลำปำที่บ้านหัวควนและไหลออกทะเลสาบสงขลาปัจจุบันถูกปรับเป็นพื้นราบ ลักษณะของเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนานกับลำน้ำทั้งสอง ปัจจุบันมีถนนสายเขาแดง - บ้านม่วง ตัดผ่านด้านเหนือของเมือง บริเวณรอบๆ ทุ่งนามีน้ำบริบูรณ์ เหมาะแก่การทำเกษตรกรรมทำนา

ประวัติความเป็นมา/ความสำคัญ

เป็นเมืองศูนย์กลางทางการเมืองพัทลุงสมัย นายจันทร์ มหาดเล็กเป็นเจ้าเมือง ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากสมเด็จพระเจ้าตากสิน แต่เมืองพัทลุงที่บ้านเมืองอยู่ได้เพียง 3 ปี ก็ได้เคลื่อนย้ายไปอยู่ที่บ้านลำปำ ต.โคกลุง แทน เพราะนายจันทร์ถูกถอดออกจากราชการ โดยไม่ทราบสาเหตุ

สภาพปัจจุบันของเมืองพัทลุงบ้านโคกม่วงซึ่งถูกปรับเป็นพื้นที่ราบ

หลักฐานทางประวัติศาสตร์/โบราณคดี

โคกโพธิ์ เป็นเนินดินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า อยู่กลางเมืองก่อนไปทางทิศตะวันออก ชาวบ้านถือว่าเป็นแหล่งศักดิ์สิทธิ์ เข้าใจว่าบริเวณนี้อาจเป็นที่ตั้งของเจ้าเมือง พระหลักเมือง พระเสื้อเมือง อย่างใดอย่างหนึ่ง และพบบ่อน้ำโบราณอยู่ทางด้านตะวันออกของโคกโพธิ์ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์และมีทรัพย์สินสมบัติ ข้อสังเกตไม่ปรากฏดินโพธิ์เลย

โคกวัด อยู่ห่างจากตัวเมืองไปทางทิศใต้ประมาณ 300 ม. เป็นเนินดินสูง เชื่อว่าเป็นที่ตั้งวัดมาก่อน แต่ไม่พบหลักฐานทางโบราณคดีใดๆ

โคกไทร เป็นเนินทรายอยู่กลางทุ่งนา อยู่ทางทิศตะวันตกของเมืองเก่า ประมาณ 1 กม. บริเวณกลางเนินโคกไทรมีต้นไทรขนาดใหญ่และพบเครื่องถ้วยจีนลายคราม สมัยราชวงศ์หมิง เต้าปูนสำริด พระหัตถ์พระโพธิสัตว์ หรือเทวรูปสำริด 1 ชิ้นมี 4 กร

โคกสินุ่น เป็นเนินดินกลางทุ่งนา อยู่ทางทิศเหนือด้านนอกตัวเมือง ปัจจุบันถูกปรับเป็นพื้นที่ราบ ที่ได้ชื่อว่าโคกสินุ่นเพราะเป็นการเรียกตามชื่อของนายสินุ่น ผู้รับเคราะห์เมืองแล้วถูกไล่ออกจากเมืองมาตั้งบ้านเรือนที่นี่

หลักหินปูน มีขนาดใหญ่อยู่ทางทิศใต้ของตัวเมือง พบจำนวน 3 หลัก แต่ละหลักอยู่ห่างกันประมาณ 50 ม. ปัจจุบันถูกทับถมและสูญหายไป เชื่อว่าอาจเป็นหลักเขตเมือง ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นหินหลักที่ศักดิ์สิทธิ์

หลักประตูตระวาง เป็นหลักไม้ปักกลางคูน้ำ ทางทิศตะวันออก ชาวบ้านเล่าว่า เดิมทางน้ำที่หลักไม้ปักไว้เป็นพลี (ทางเดิน) ของชาวบ้านที่เข้าออกเมือง บ้างก็ว่าหลักประตูนี้เกิดขึ้นหลังจากย้ายเมืองพัทลุงไปแล้ว ต่อมาทางพลีกลายเป็นคูน้ำ หลักไม้ก็ยังคงอยู่ เพราะชาวบ้านเชื่อว่าถ้าไปถอนแล้วจะเกิดอาเพศ

โรงช้าง อยู่ทางทิศตะวันออกของตัวเมือง ชาวบ้านเล่าว่าเป็นโรงช้างของเจ้าเมืองพัทลุง และเคยขุดพบสายโซ่เหล็ก ปัจจุบันในบริเวณนี้ถูกชาวบ้านจับจองที่ดิน สร้างบ้านเรือน ยกเว้นในส่วนที่เป็นเนินดินบางแห่งเท่านั้น เพราะเชื่อว่าจะเกิดอาเพศแก่ผู้ที่เข้าไปทำลาย

ศาลาน้ำ อยู่ทางทิศตะวันออกของโคกสินุ่น ประมาณ 30 ม. แต่เดิมเป็นสระน้ำขนาดใหญ่ กลางสระมีศาลาไม้เป็นที่ประกอบสังฆกรรม เคยขุดพบเสาไม้ขนาดใหญ่ และเศษเครื่องปั้นดินเผา ปัจจุบันเป็นที่นาของประชาชน

ประวัติความเป็นมา/ความสำคัญ

เป็นเมืองศูนย์กลางทางการเมืองพัทลุงในช่วงสมัยพระยาแก้วโกรพพิชัย (ขุนคางเหล็ก) เป็นเจ้าเมืองซึ่งอยู่ในรัชสมัยพระเจ้าธนบุรี เมืองนี้ตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสมสะดวกต่อการติดต่อกับชุมชนอื่นๆ ทั้งภายในและภายนอกตามคลองสายต่างๆ และทะเลสาบสงขลาที่เรือขนาดใหญ่สามารถแล่นถึงตัวเมืองได้ ส่วนชื่อเสียงของเมืองนี้คือการเกิดน้ำท่วมในฤดูน้ำหลากทำความเสียหายให้แก่ประชาชน และอีกประการหนึ่งคือ ตัวเมืองอยู่ในที่จำกัด ไม่สามารถขยายให้ใหญ่ได้

เมืองพัทลุงบ้านลำปา เนินดินถูกปรับเป็นพื้นราบ

หลักฐานทางประวัติศาสตร์/โบราณคดี

มีวัดคงคาสวัสดิ์อยู่ริมคลองน่วย ทางด้านทิศเหนือของเมือง มีคูน้ำเล็กๆ กั้นอยู่ระหว่างวัดกับโคกสูง วัดนี้สร้างในสมัยใดไม่ปรากฏหลักฐาน เข้าใจว่าอาจสร้างร่วมสมัยเมืองที่โคกสูงหรือในสมัยหลังก็เป็นได้ นอกจากนี้ยังพบเศษกระเบื้องถ้วยชามและอิฐดินเผาบ้าง

วัดคงคาสวัสดิ์อยู่ริมคลองน่วย

คลองน่วย

(2) เมืองพัทลุงที่ฝั่งคลองเหนือคลองลำปา ตั้งอยู่ ม.4 ต.ลำปา อ.เมือง จ.พัทลุง เส้นทางคมนาคมจากศาลากลางจังหวัดพัทลุงไปตามถนนรามสวร – อภัยอภิรักษ์ (พัทลุง - ลำปา) ไปทางทิศตะวันออก ประมาณ 7 กม.

ลักษณะทางกายภาพ แบ่งเป็น 2 แห่ง คือ วังสวนดอกไม้ เป็นจวนของพระยาพัทลุง (ทองขาว) ตั้งอยู่ริมคลองลำปาฝั่งซ้ายใกล้กับสะพานข้ามไปวัดป่าขอม ทางด้านเหนือมีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ 1 ต้น อีกแห่งหนึ่งคือ วังเก่า - วังใหม่ เป็นจวนของพระยาพัทลุง (น้อย) และพระยาพัทลุง (เนตร) ตั้งอยู่ ริมคลองลำปาฝั่งซ้ายห่างจากบ้านสวนดอกไม้ไปทางทิศใต้หรือทิศตะวันตกเฉียงใต้ ประมาณ 200 ม

ประวัติความเป็นมา/ความสำคัญ

เป็นที่ตั้งของเมืองพัทลุง ภายหลังจากที่พระยาศรีไกรลศถึงแก่อนิจกรรม และพระยาพัทลุง (ทองขาว) ได้รับการโปรดเกล้าฯ จากราชกาลที่ 1 ให้เป็นเจ้าเมืองคนต่อมา จึงได้ย้ายที่ทำการมาอยู่ ณ สถานที่นี้ ในบริเวณนี้กลายเป็นที่ทำการของเจ้าเมืองพัทลุงสืบต่อมาก่อนที่จะย้ายไปตั้งอยู่ที่บ้านวังเนียง ในสมัยรัชกาลที่ 6

หลักฐานทางประวัติศาสตร์/โบราณคดี

วังสวนดอกไม้ เป็นเรือนทรงไทย เป็นที่พักและที่ว่าการของพระยาพัทลุง (ทองขาว) และอาจจะเป็นที่ตั้งจวนเมื่อพระยาพัทลุง (ทับ) เป็นเจ้าเมืองด้วย หลังจากนั้น ก็ทรุดโทรมตามกาลเวลา จนไม่ปรากฏร่องรอยในปัจจุบัน ส่วนที่มาของชื่อวังดอกไม้ ปรากฏในสมัยที่พื้นที่แห่งนี้ตกเป็นมรดกของหลวงราชมนตรี (พ่วง) ท่านได้ทำเป็นสวนดอกไม้ในบริเวณที่ตั้งจวนจึงทำให้ถูกเรียกว่า วังสวนดอกไม้ ปัจจุบันในบริเวณนี้กลายเป็นบ้านเรือนของราษฎรและโรงพยาบาลนครจีน ไม่ปรากฏร่องรอยของอดีตอีกเลย

สภาพปัจจุบันของวังสวนดอกไม้

วังกลาง ตั้งอยู่ระหว่างวังสวนดอกไม้กับวังเก่า ไม่อาจทราบแน่นอนว่าเป็นวังของใคร แต่บุคคลทั่วไปและคนในกลุ่มตระกูล ณ พัทลุง จันทโรจวงศ์ และตระกูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเรียกเจ้าของวังกลางว่า ท่านเจ้าคุณวังกลาง

วังเก่าหรือจวนเก่า อยู่ทางทิศตะวันตกของวังกลาง หรือตะวันตกเฉียงใต้ของวังสวนดอกไม้ เป็นบ้านพักและที่ว่าการของพระยาพัทลุง (น้อย) หรือพระยาอภัยบริรักษ์ ลักษณะของจวนประกอบด้วยกลุ่มอาคาร 5 หลัง ประกอบด้วย เครื่องไม้ การต่อไม้ไม่ใช้ตะปู

อาคารหลังที่ 1 ตั้งอยู่หน้าวังหรือทางทิศเหนือ เป็นเรือนไม้ทรงโถง ฝาขัดแตะ ถือบุนมี 2 ห้อง ใช้สำหรับเก็บหัวโขนและเทียนชัย ประชาชนเรียกเรือนหลังนี้ว่า “ศาลาวังหน้า” เคยใช้เป็นสถานที่ประชุมข้าราชการและประกอบพิธีต่างๆ และเป็นที่อยู่เวรยามของพวกนายเวร

อาคารหลังที่ 2 อยู่ทางทิศตะวันออก เป็นเรือนไม้ทรงไทยแฝด 2 หลัง ดัดกันฝาเป็นไม้กระดาน (เป็นอาคารที่เหลืออยู่ในปัจจุบัน)

อาคารหลังที่ 3 อยู่ทางทิศใต้ของอาคารหลังที่ 2 เป็นเรือนไม้ทรงไทยยกพื้นสูงฝาขัดแตะถือบุน มีช่องประตูและระเบียงติดต่อกับเรือนหลังที่ 2 เรียกห้องแม่ทาน หรือเรือนแม่ทาน

อาคารหลังที่ 4 อยู่ทางทิศตะวันตกของเรือนหลังที่ 3 เป็นเรือนไม้ทรงไทยฝาชัดและถื่อปูน ขนาดเล็กกว่าเรือนอื่นๆ มีชานเรือนต่อกับเรือนแม่ทาน เป็นที่พักของพระยาอภัยบริรักษ์ (เนตร) สมัยยังไม่ได้เป็นเจ้าเมืองพัทลุง

อาคารหลังที่ 5 อยู่ทางทิศตะวันตกเป็นเรือนไทย ยกพื้นสูงเปิดหน้า ด้านหลังและด้านข้างเป็นฝาชัดและถื่อปูน ตัวอาคารอยู่ในแนวเหนือ - ใต้ คือ ทิศเหนือติดกับศาลาวังหน้า ทิศใต้ติดกับอาคารหลังที่ 4 ใช้เป็นเรือนครัว ลักษณะของการวางผังอาคารทั้ง 5 หลัง เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแต่ละอาคารหันหน้าเข้าหากันมีต้นชมพูนขนาดใหญ่ 2 ต้น อยู่ตรงกลาง สภาพปัจจุบันของวังเก่าคงเหลืออยู่เฉพาะอาคารหลังที่ 2 และ 5 เท่านั้น แต่ได้มีการปรับปรุงใหม่

วังใหม่หรือจวนใหม่ อยู่ห่างจวนเก่าไปทางทิศใต้ประมาณ 30 ม. ด้านหนึ่งติดคลองลำปำ ชาวบ้านเรียกอีกชื่อว่า “วังใหม่ชายคลอง” เดิมเป็นที่พักและที่ว่าการสมัพระยาพัทลุง (เนตร) ประกอบด้วยกลุ่มอาคาร 5 หลัง คือ

อาคารหลังที่ 1 เป็นเรือนใหญ่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก เป็นเรือนพักของพระยาพัทลุง (เนตร) เป็นเรือนทรงไทยแฝด 2 หลัง ติดกัน ยกพื้นสูงเสากลมปักดินไม่มีบาทรองรับเสา พื้นใต้อาคารปูอิฐ หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผา หน้าจั่วรูปสามเหลี่ยมเส้นขอบโค้งเล็กน้อย เรียกว่า “ทรงจอมแห” กลางหน้าจั่วทั้ง 2 ด้านเป็นลวดลายแสงอาทิตย์หรือรัศมี ภายในแบ่งเป็น 4 ห้องนอน

อาคารหลังที่ 2 อยู่ทางทิศตะวันตกของเรือนใหญ่อยู่ในแนวเหนือ - ใต้ เป็นเรือนทรงไทย ยกพื้นสูง หลังคามุงกระเบื้องดินเผาไม่เคลือบ หน้าจั่วรูปสามเหลี่ยมไม่มีลวดลายทั้ง 2 ด้าน ฝาผนังเดิมเป็นฝาชัดและ ใช้เป็นที่เก็บเครื่องละครของวังใหม่ ภายในแบ่งเป็น 3 ห้อง

อาคารหลังที่ 3 อยู่ทางทิศเหนือของอาคารหลังที่ 2 ห่างกัน 7 ม. เป็นเรือนไทยยกพื้นสูงมีลักษณะเหมือนกับอาคารหลังที่ 2 มีมุขก่อเป็นกำแพงอิฐถื่อปูนขึ้นไปทางทิศตะวันตก ตรงกลางเจาะเป็นช่อง ภายในแบ่งเป็น 2 ห้อง มีชานเรือนเชื่อมต่อกับอาคารหลังที่ 4 ปัจจุบันใช้เป็นเรือนครัว

อาคารหลังที่ 4 อยู่ทางทิศตะวันออกของอาคารหลังที่ 3 ตัวอาคารเป็นเรือนทรงไทยยกพื้นสูง หันหน้าไปทางทิศใต้มีรูปแบบเดียวกับอาคารหลังที่ 2 แต่มีขนาดเล็กกว่า ภายในแบ่งเป็น 2 ห้อง

อาคารหลังที่ 5 อยู่ทางทิศตะวันออกของอาคารหลังที่ 4 มีชานเรือนติดต่อกัน แต่ปัจจุบันดัดแปลงเป็นห้องน้ำ เดิมอาคารหลังที่ 5 เป็นเรือนทรงไทย ต่อมาทรุดโทรมเมื่อสร้างใหม่เป็นแบบบ้านไม้ธรรมดา

พระเสื่อเมืองพัทลุง อยู่ห่างจากวังเก่าไปทางทิศเหนือประมาณ 300 ม. มีลักษณะเป็นแท่งหินหรือโรงพระจิน ก่อด้วยอิฐถื่อปูน เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ภายในแบ่งพื้นที่สำหรับวางรูปเคารพหรือหน้าพระ และที่กราบไหว้บูชา

พระหลักเมืองพัทลุง เป็นเทพารักษ์หรือเทวดารักษาเมือง ชาวพัทลุงเชื่อว่าเขาอกทะลุเปรียบเสมือนหลักเมืองพัทลุง เดิมพระหลักเมืองเป็นเสาไม้ปักอยู่ริมศาลา เจิงสะพานพัทลุง ซึ่งสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงเสด็จมาเปิด แต่เสาหลักเมืองนี้ไม่มีใครสนใจดูแลรักษาทำให้ทรุดโทรมไปตามกาลเวลา

สภาพปัจจุบันของวังเจ้าเมืองพัทลุงหรือ “วังใหม่ชายคลอง”